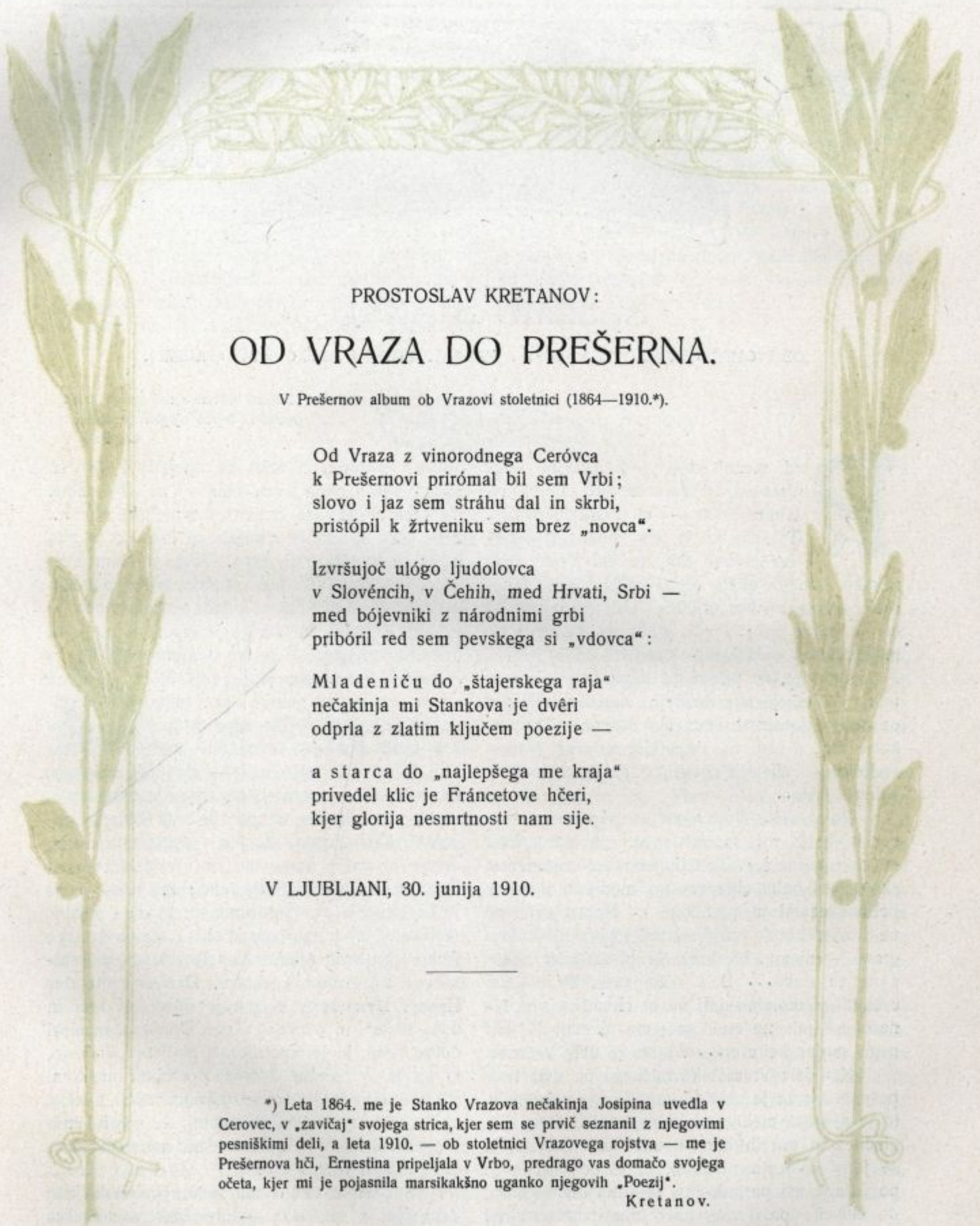

F. KOVAČEVIĆ: VRBE NA SAVI.

PROSTOSLAV KRETANOV:

OD VRAZA DO PREŠERNA.

V Prešernov album ob Vrazovi stoletnici (1864—1910.*).

Od Vraza z vinorodnega Ceróvca
k Prešernovi prirómal bil sem Vrbi;
slovo i jaz sem stráhu dal in skrbi,
pristópil k žrtveniku sem brez „novca“.

Izvršujoč ulógo ljudolovca
v Slovénih, v Čehih, med Hrvati, Srbi —
med bójevniki z národnimi grbi
pribóril red sem pevskega si „vdovca“:

Mladeniču do „štajerskega raja“
nečakinja mi Stankova je dvêri
odprla z zlatim ključem poezije —

a starca do „najlepšega me kraja“
privedel klic je Fráncetove hčeri,
kjer glorijska nesmrtnosti nam sije.

V LJUBLJANI, 30. junija 1910.

*) Leta 1864. me je Stanko Vrazova nečakinja Josipina uvedla v Cerovec, v „zavičaj“ svojega strica, kjer sem se prvič seznanil z njegovimi pesniškimi deli, a leta 1910. — ob stoletnici Vrazovega rojstva — me je Prešernova hči, Ernestina pripeljala v Vrbo, predrago vas domačo svojega očeta, kjer mi je pojasnila marsikakšno uganko njegovih „Poezij“.

Kretanov.

NAŠEMU STANKU.

OB STOLETNICI VRAZOVEGA ROJSTVA NAPISALA ZDENKA MARKOVIČEVA (ZAGREB).

„Noben Slovenec naj ne gre brez pozdrava mimo njegovega groba.“
Dr. Puff.

Pred menoj stoji pod steklom slika Vrazova, ki ga kaže kot tajnika čitalnice ilirske — v modrikastem okviru. Ta slika mi je tako mila. Ko jo človek enkrat vidi, se mu Vraz zazdi nekako mnogo bližji, srcu dražji, uprav kakor dober znanec, kakor prijatelj. One tožne, temne oči so polne boli; iz njih gleda mehka, rekla bi, melanholično razpoložena duša.

Večer je, ko pišem to, in pri luči se izvanredno dojmiljejo one diskretne barve na sliki: v ozadju je rjavkasta senca fino ločena od rumenkaste luči, a tam na meji, kjer se družijo tema s svetlobo, — sijajo njegove oči in se vijajo črni, valoviti lasje...

Poleg slike stoji nekoliko popolnoma razcvelih, belih rož, ki prislanjajo na sliko svoje svilene, snežne glave, zadahnjene rdečkasto. Diven sklad med onim „hrepenečim, modrim“ okvirom, belimi rožami in pesnikom... Noben cvet mu ne bi mogel bolje pristojati, niti lovor, niti borova grana — njemu, idealistu, ki je živel za sanje, a ne za slavo... Beli, rožni cvet, to je edini cvet, ki ga moremo dati mi in Hrvatska, njegova nesojena mu nevesta, svojemu Stanku... Nič nego sanjav, bel cvet... V njem je duša Vrazova.

Kar dela Vraza tako mičnega na sliki in v pesmih, kar ga je delalo simpatičnega v življenju, to je njegova mehka, občutljiva duša, ki na sliki gleda izza mrtvih barv, nametanih s kistom, ki se je v življenju razbiral iz vsake besede in pogleda, a se v pesmih čuti za stih. Mehka duša, da človek uprav vidi, kako mu, potresena od čuvstev, drhti kakor lilija na vetru, kako trepeti,

oblita s solzami, in kako se, opojena z živo in mrtvo lepoto okoli sebe, vznáša v najvišje višine, da potem zopet pade, ranjena, v zemeljske nižine... Fina duša se mu je vznášala za vse, kar je bilo lepo: za naravo in za ženo. Oboje je tesno zvezano. On, ki je tako ljubil prirodo, polno globokih tajnosti, posebnih čarov, a tudi svojevoljnosti, je vzljubil i ženo. Mikala ga je lepota in mehkota njene duše, njega, ki je bil sam skromen, tih in ljubezniv kakor devojka. „Djulabije“ so izraz vsega, kar mu je polnilo dušo, himna lepoti rodnega kraja in ženi. V mnogih kiticah opeva krasote svoje slovenske domovine, te blažene Arkadije, ki jo je — tako lepo — Bog dal Slovencu, da mu z njo nadomesti izgubljeni raj svobode; opeva gore, ravnice in gaje, pa tudi devojke slovenske, ki so „krasne, da jim v lepoti ni enakih“, opeva hrvatsko domovino in hrvatsko ženo... Dve ženi so mu dali Slovenci; majko, ki ga je za življenja po vseh potih spremljala s svojimi molitvami, da bi mu povsod klila sreča, in sestro Anko, „grličico“ njegove zibelke, ki ga je uspa-vala s slovenskimi pesnimi. Dve so mu dali Hrvati: Ljubico, ki mu je bila „cel svet in duša sveta“, in posestrimo Dragojlo, angelski dobro ženo, ki je izpolnjevala življenje Vrazovo, ki ga je v bolezni dvorila s svojimi mehкими rokami, milovala s svojimi modrimi očmi, a tešila z blagimi in umnimi besedami ter trgala črno kopreno, s katero je Ljubičina smrt zastrla njegovo dušo... Kdo je dal več?

Slovenska zemlja mu je bila prvo nekaljeno detinstvo, a Hrvatska — nesrečna mladeniška ljubav... Slovenska zemlja mu je dala majko,

sestro, rodni dom, hladovite gaje, polne cvetokitnih lip, polnolasih brez in drobnih ptičic; Bogom posestrima, je probudila v njem globoka čuvstva za rodno grudo in domovino, vcepila mu je rodoljubje. Dela mu je v roke harfo, z napetimi, finimi žicami, ali pesmi niso zazvenele tam... Slovenska zemlja ga je samo rodila pesnika...

A Hrvati? Dali so mu veliki, rodoljubni dom in mu širom otvorili vrata, dali so mu novega zanosa, dali prijatelja, ostvarili mu najlepše sanje, dali mu hipe največje življenske sreče, pa tudi hipe največje nesreče, darovali ga s tolikimi bolmi, dali mu — ljubav. Dali so mu bitje, ki je z enim pogledom svojih črnih oči zatreslo harfo, in žice so zazvenele, zaječale, zapele, zatožile, včasih tudi

zaplakale in — obmolknile. Rdeče rože ljubavi — „Djulabije“.

Ti si mu, slovenska zemlja, bila mati, a Hrvatska mu je bila tožna ljuba. Ena in druga je zaplakala za njim; eno in drugo so svete solze... solze materine za sinom in solze ljube nad nesojenim ženinom. Dva venca sta okitila Stanka. Slovenska mu je prinesla venec slave, spleten od vejic rodnih mu lip z napisom: Našemu slavnemu pesniku, a Hrvatska mu je dala „venec ljubavi“, ki ga je sam nosil v življenju, z nadpisom: Svojemu nesrečnemu Stanku. Oba sta enako dragocena, ker ju je prinesel en zanos, zanos za „Ilira iz Štajera“.

DR. IVAN BREZNIK:

V ZNAKIH SLOVANSTVA.

Slovanska imena, slovanska pisma in na slovanskih pismih slovanski naslovi...

Začetki vsega tega leže v ilirizmu. Ni to bistvo slovanskega bitja, a je njega znak, simbol in izraz.

Ilirci so nosili surke, rdeče podšite, in crvenkape, rdeče čepice. Vraz je nosil dolgo brado in obriti podložniki so vedeli, da je to revolucionaren duh.

Noša sama ob sebi ni bistvo človeka, narodna noša še ni narodnost, a nje znak je.

Prvo je vsebina, drugo šele je oblika in vnanjost. Vendar so vnanjosti, šege in običaji često izpremenile vsebino, notranjost. Plemenita etiketa je že v marsikom pospeševala plemenito mišljenje.

SLOVANSKA IMENA.

L. 1837. so se na razvalinah gradu Čeha, Leha-Meha, to je, v Krapini sestali „Iliri iz Štajera“ Trstenjak, Kočevar, Caf in Vraz ter so spričo „brata Ljudevita“, to je, Gaja prisegli, da hočejo do smrti neutrudno delati za dušno prerojenje naroda jugoslovanskega — obenem so se pa prekrstili. Martin je postal Davorin, Štefan Krunoslav,

a Caf je bil odsle Oroslav, kakor je bil Gaj že davno iz Ludvika Ljudevita, a Vraz Slednin ali Sledorod Stanko iz Jakoba Konstantina.

Ta dogodek je simboliški: prisega o delu za narod, prekrstitev imena.

Ilirci pa so si izpreminjali tudi priimke. Vrazu se je njegovo ime „Fras“ zdelo nemško in poslovanil se je v „Vraza“. Glasbenik Vizner je postal Livadić, Josip Hofmann, pozneje župan zagrebški, pa Dvoranić. Bil je to pokret, ki je potekel iz globokega navdušenja, baš kakor polatinjanje imen v časih humanizma, ko se je pesniška zmožnost Horacijeva zdela več vredna nego kraljestvo in so zato „Schwarzerdovci“ postajali „Melanchthoni“.

Takozvani zmerni in nam nasprotni činitelji so obsojali ali prepovedovali take metamorfoze. L. 1848. je bil Jelačićev namestnik (podban) Mirko Lentulaj, ki mu je prav za prav bilo ime Benedikt. Ko je zavlada absolutistična reakcija, se je moral ta pošteni rodoljub čez noč preobrniti zopet v Benedikta, da bi ne bilo „smutnje“. Tudi Dvoranić je v dobi Bachovih huzarjev bil prisiljen, se izpremeniti nazaj v Hofmanna. In Slomšek je takrat mrko gledal Trstenjakovega Davorina in Cafovega Jurija — to pretiranost!

Toda Bach je izginil in izginil je duševni pritisk. Z ustavnim življenjem so si Slovani zopet oddahnili in Davorini in Mirki so se vračali.

Dandanes je ta razvoj že znatno napredoval. Svoji deci dajemo slovanska imena; imamo Vladimire, Milivoje, Svetozare, Vande, Ljudmile in Božene i. t. d. Često prevajamo tuja (hebrejska, grška itd.) imena ali pa dajemo takim tujim imenom vsaj bolj slovansko obliko: imamo Božidare, Miroslove in pa slovanske Ivane mesto latinskih Janezov itd. ter nemških Janžev — Ivani so se le vrnili k nam, zakaj bili so očitvidno pred Janezi, vsaj v nekaterih krajih, kakor kažejo vulgoimena: Ivanovi, krajevna imena: Ivanjci, Ivanjševci i. t. d.

In tako se vračamo k imenom, ki so bila nekdanj last našega naroda; vračamo se k imenom, ki za nas niso nima, ampak govore s popolno nazornostjo in poezijo korena: Milivoj, Hrabroslav itd.; ta imena izražajo vsa čuvstva, ki vežejo ljubeče roditelje na deco, vse želje, ki jih goji goreče materinsko ali ponosno očetovsko srce.

SLOVENSKA PISMA.

Dandanašnji si Slovenci medseboj pišemo slovenske liste. A ni pol veka od tega, da je bilo drugače.

Kdaj smo začeli pisati slovenske liste? Kdo jih je pisal ali kdo jih ni pisal?

Prva obsežnejša novejša korespondenca, ki jo imamo, je korespondenca Kopitarjeva (1780 do 1844).

Kopitarjeva korespondenca je v bistvu nemška; pripomniti pa je, da so njegova pisma običajno pravi mixtum compositum vseh mogočih jezikov; latinski začet stavek se nadaljuje nemški, a konča francoski. Vendar je tudi par pisem, ki so pretežno slovenska, tako eno pismo Jakobu Zupanu iz l. 1810. in zlasti eno iz l. 1811.

Slovensko pismo je pisal Zupanu l. 1810. tudi Primic iz Gradca, vrstnik Kopitarju.

Bilo je to za Napoleonove Ilirije. Kopitar je pisal slovenska pisma ne načeloma, ampak kakor igraje se, kakor se je sicer igral z jezikom v svoji korespondenci. Ko bi bilo pri njem to že načelo, bi se ga bil pač držal i nadalje.

Dvajset let pozneje imamo v Ljubljani krog Čebeličarjev s Prešernom, v Gradcu pa Vrazov krog, ki občuje z Gajem.

Izmed Prešernovega kroga ljubljanskega je pisal že l. 1822./1824. Smole slovenska pisma, in sicer Čopu, pa v čisto ljubljanskem narečju. Smole je bil živo vnet za „kranjščino“, je bil v

zvezi z Zupanom in se je bil baš takrat vrnil s potovanja, ki ga je privedlo preko Hrvatske in Slavonije in Srema tja v Bačko in Banat in pred Belgrad. Znano je, da je bil Smole pozneje v Ljubljani najbolj vnet prijatelj gajice ter je po priznanju samega Vraza slogo ilirsko praktično razumel, ko je na svoje stroške dal tri knjige natisniti z novim pravopisom. Če je Vrazu samemu pisal nemški, si je to tolmačiti pač s tem, da je Smole mogel pisati le čisto neizpremenjeno ljubljansčino in zato le kramljaje z najožjimi prijatelji. Naslov je bil nemški na Reko, v Levov francoski. Pozitivno načelo mu je pri tem pač tudi še manjkalo.

Nemška je korespondenca Prešernova. Celo tako bližnja prijatelja kakor Čop in Prešeren sta si dopisovala nemški. Čelakovski je Prešernu posebe izrazil željo, naj mu piše slovenski, ne nemški — Prešeren mu je nato tudi pisal slovenski dne 14. marca 1833, a je obratno prosil Čelakovskega, naj bi mu pisal nemški, češ, da še ne ume dosti češkega jezika. Vraz je Slovencem in Hrvatom pisal slovenska, potem ilirska pisma, le Prešernu je pisal nemški. Ta činjenica je pri Prešernu tem očitnejša, ker je proti ilirskim tendencam kot svrhu svojega dela naglašal „die Ausbildung unserer Muttersprache“.

Nemška je tudi korespondenca drugih, izven ljubljanskih Slovencev, ki so stali na protilirskem stališču.

Nemški je pisal n. pr. Murko, o katerem je vedel Vraz, da ga bode zmerjal kot heretika, ko zve, da je zložil ilirsko pesem, nadalje je do l. 1848. nemška korespondenca Slomškova, ki se mu je ves čas njegovega življenja ilirsko in „demokratsko“ gibanje zdelo prerrevolucionarno.

Koseski, ki je bil faktično neprijatelj ilirizma, je pisal Bleiweisu še l. 1845. nemški in tudi l. 1848. in pozneje.

Slovenska pisma pa so pisali Vrazovi mladi slovenski Ilirci, tako Muršec in drugovi že okoli l. 1830. Vrazova-Gajeva korespondenca je od prvih početkov slovenska oz. kajk. hrvatska.

Ilirci so v tem videli princip in so to smatrali za zakon. Kollárja je posebno razveselilo, da mu je Gaj ob Novem letu 1835 pisal hrvatsko pismo. „Tako storite vedno!“ Kdor prelomi ta narodni imperativ, se pregreši. Kurelac je 1839 Gaju začel pisati nemški list, a je nadaljeval: „Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa — zašto nisam hrvatski pisal. Ni drugo, da se spokorim...“

Lahko bi sicer tolmačili in opravičevali nemške liste, češ, ni bilo slovenskih šol itd., toda vpra-

šati se nam je: Odkod so pa Ilirci zmogli slovenske liste?

Tu je v razlago navesti psihološki faktor, ki dobro označuje ilirski pokret.

Ilirec Nemčić je 1839 pisal Gaju hrvatski, pa bi bil moral izraziti pojem „Operationspunkt“; zapisal je „delarnico“; hotel je izprva reči „Operationspunkt“, a ker je pri njem velika in stroga subordinacija med mislijo in — peresom, zato se je potrudil in napisal — „delarnico“. To je: trdna volja, ki izvira iz trdno organiziranega spoznavanja, je delovala in rodila slovanski izraz.

To činjenico nam jasno razsvetljuje Vraz sam.

Jarnik je pisal 1838 Vrazu v Gradec nemško pismo. Vraz mu je na to odgovoril: „Ich war anfangs (verzeihen Sie mir es, daß ich Ihnen beichte) ein wenig böse, daß Sie mir nicht slawisch geschrieben haben, aber bei sich gelegtem Blute sah ich wohl mein Unrecht ein, denn auch der beste Slowene muß mit dem Psalmisten ausrufen: In Sünden wandle ich, in Sünden bin ich geboren, in Sünden hat mich die Mutter empfangen! und das Sünden durch moralisch deutsche Fesseln interpretieren. — Slawische Briefe kosten Tropfen slawischen Blutes, das weiß ich, denn ich fühle mich nach Schreibung eines slawischen Briefes immer wie dahin geschlachtet . . .“ Tako se mu pa danes niti on (Vraz) sam ne more žrtvovati, zakaj vso noč je bil prebedel, „vne-majoč ogenj fantazije“.

Težave so bile, a volja Ilircev je bila jačja. Trdna volja pa vzgaja moč.

* * *

Dandanašnji si Slovenci pišemo slovenske liste. Tu se je izčistilo.

Čisti se tudi pismeno občevanje Slovanov med seboj. Vendar se dogaja, da si celo slovenski in hrvatski državni poslanci pišejo nemški.

Beletrističen slovenski oblastnik, ki pravi, da gori za jezik svojih očkav in se zadira v kakršnokoli ilirstvo, predlaga znancu srbskemu — francosko korespondenco. Še dobro, da baje znata oba francoski! Ko bi ne znala, bi jima sigurno služila nemščina. In Nemci bi se nama rogali . . .

Od protiilirstva imamo škodo in sramoto.

SLOVENSKI NASLOVI.

Pisma naša so pisana slovenski; a naslovi so še večkrat nemški; vsaj ime kraja se dodaja nemški, češ, potem doseže list sigurneje svoj cilj.

Ako premaknemo te razmere vzporedno v preteklost, smemo pričakovati to-le: V dobi, ko

smo pisali večinoma nemške liste, smo še tembolj pisali nemške naslove.

Za francoske Ilirije (pred 100 leti) sem zasledil le en slovenski naslov, in to utegne biti prvi slovenski naslov. Napisal ga je (če prav umevam str. 272. v Jagičevih „Neue Briefe“) v Gradcu Ivan Primic, ki je bil prvi profesor slov. jezika v Gradcu, „visoko častitljivemu gospodu Jakobu Suppanu, kaplanu pri Sv. Petru v Ljubljani“, poznejšemu znanemu Čebeličarju.

Pravi začetek s slovenskimi naslovi pa je iskati tam, kjer smo videli tudi načelno slovensko dopisovanje, — med Ilirci.

V pismu z dne 30. okt. 1832 je Vraz Muršču navedel svoj naslov tako-le: „Jakob Fras physike učenec, prebiva na Mariahilfplazi hizna čerka 501 v prvem etaži.“ In Muršec je 9. jun. 1833 Vrazu pisal pod naslovom: „Gospodi Jakopi Frasi fizike vučeneci prebivajoči na Mariahilfplazi v' Dohtor Stigerovem hrami No 105 v Graci.“ Vraz je prejel to pismo, „z mnogim veseljem zavoljo slovenskega nadpiska“. Mesec dni pozneje je pisal Muršec: „Moje veselje, ker sva začela pisma s slovenskimi nadpiski si pošiljati, je tako veliko, da vam ni povedati. Menda sva med vsemi prva, ali vsaj med prvimi takimi. Blažen spočetek! S prvence si bodo poštmestri glave trli, si kotrige (člene) svoje pametj napenjali, pa tak spoznali, da tisti, kateri angleške, francoske, laške, dijaške (= latinske) čitati znajo, na Slovenskem tudi morajo znati slovenske. Sami smo si mi Slovenci krivi, ker si ne upamo, niti doma ne, v domačem jeziku pisati in ga tako očitvidno povišati, da vendar predržni tujci v vse kote s svojimi silijo. Če sami nočemo, non fit imuria. To me najbolj teži, to najteže odpuščam . . .“

L. 1831., 1. sept. je pisal „Sledorod Stanislav“ Vraz iz Radgone Cafu slovensko pismo z naslovom: „Z' Radgone. — Gospodu čestitomu Jurju Cafu vučencu sedme škole (Logike) v Ročicah pri Svet. Trojici“. In Vrazov prijatelj, središki kaplan Juri Matjašič je l. 1834. pisal Muršču slov. list z naslovom: Serdišče. Visokovrednomu visokopoštovanomu Gospodu Gospodu Jožefu Murščecu vu Ptuju.

Toda nenadno nastane izprememba; vrnejo se nemški naslovi: L. 1835., 1838., 1841. itd. in celo l. 1849. navaja Vraz Muršču, Dragojli, Kukuljeviću, Macunu, Cafu svoj naslov v neškem jeziku, dà, l. 1838. je tudi pisal pod nemškim naslovom „Belankinu Cafu“, kaplanu lebrinškemu ki se je mudil takrat v Rogatcu („lezte Post Windisch-Feistritz“). Tudi Dav. Trstenjak je l. 1838. iz Gradca dal Muršču nemški naslov.

Značilno pa je, da je Vraz dal Gaju 1837 iz Ljubljane francoski naslov, ne nemškega: „Cher Monsieur de Quas professeur en lanque slovene, glacis grand vis à vis de Grünanger.“

Kako naj si tolmačimo to izpremembo?

Jeseni 1833 je pisal Vraz Muršču več listov, a ni prejel nobenega odgovora; Vraz se je bal, da na ormoški pošti morebiti „budala adrese niso mogli čitati, ker je po slovenskem bila.“ (Faktično je Muršec dobil liste.) Matjašiču je tudi pisal pod slovenskim naslovom, takisto svojemu svaku, a nobeden mu ni odgovoril.

V tem nam je pač iskati vzrok izpremembe: Pošta ob slovenskih naslovih očitvidno ni funkcionirala!¹⁾

To misel podkrepljajo pozitivno potrjena dejstva iz one dobe. Evo katera!

Ilirec Topalović in drugi so l. 1836. neredno dobivali na Dunaj „Novine“; Topalović je mislil, da je tega morda kriv hrv. naslov; zato je svetoval Gaju, naj bi rajši deval latinski naslov ali nemškega ali pa doli pod „u Beču“ vedno pripisoval „Wien“, da ne bodo imeli vzroka na pošti „ludovati“ (noreti).

¹⁾ Slovenjebistriška pošta je po poročilu Vrazovem iz l. 1841. „Ilirske Novine“ Pirševe zavračala z opombo: „Nicht bestellt!“. Vraz dodaja: „O knjigonošnice (= pošte), ljute izdajice!“

Teh ovir takrat res ni bilo lahko premagati; vladala je v Avstriji nemška birokracija; parlamenta ni bilo, ljudje naj bi bili „dobročudni in pokorni podložniki“, ne državljani, ki kažejo in razvijajo svojo individualnost.

Pisanje slovenskih naslovov ni tolika vzgoja za premagovanje jezikovnih težav, ni torej tolika disciplina volje, marveč bolj znak mišljenja. Zanimivo je, da je decembra l. 1834. znani danjčičar Anton Šerf pisal Marku Glaserju v Gradec nemški list, a ga je naslovil slovensko. Pisal je nemški list pač zato, ker se je laže nemški izražal, a svoje rodoljubje je hotel pokazati vsaj v — etiki. Tako je tudi Caf l. 1838. pisal Kremplju nemško pismo, a napisal zunaj slovanski naslov: S' Gradca. — Njih Preosvaščenstvu visokočestitemu, visokoučenemu Gospodu gospodu Kremplju, mnogouslužnemu Svaščeniku pri Mali Nedeli.

Šerf in Caf nista sicer imela moči, a sta imela „dobro voljo“. To je nekaj, a ni tisto, kar je jaka volja.

* * *

Slovanska imena, slovanska pisma in na slovanskih pismih slovanski naslovi . . .

Začetki vsega tega leže v ilirizmu. Ni to bistvo slovanskega bitja, a je njega znak, simbol in izraz.

ANTON MIHANOVIĆ PETROPOLJSKI.

(1796—1861).

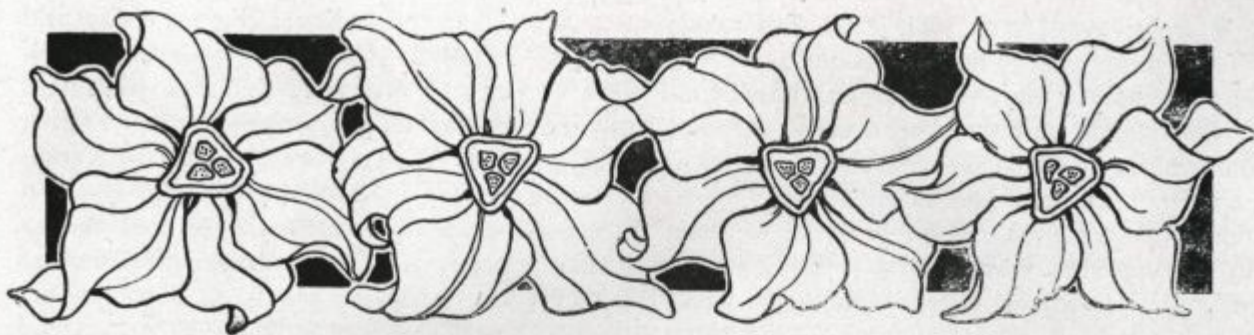

Ant. Mihanović

Vedro nebo, vedro čelo,
blaga prsa, blage noči
toplo leto, toplo delo,
bistre oči, bistre oči;
vele (velike) gore, veli ljudi,
rujna lica, silni udi —
to je naša domovina.

A. MIHANOVIC.

(2. kitica „Lepe naše domovine“.)

DR. FR. ILEŠIČ

O UČENJU SLOVANSKIH JEZIKOV.

Mladi Vraz ni imel knjižnega jezika. Učil se je nekaj časa kranjščine; pa poleg „Kr. Čbelice“ skoro ni bilo knjige, ki bi mogla služiti tej svrhi, in še Čbelica je umrla. Zasijala je Gajeva „Danica“ in obetala jasen dan, dan bogatega literarnega dela. In Vraz se je učil in naučil njenega jezika, srbohrvaščine; ni mu manjkalo „resne volje“, ki je za to potrebna. „Uns fehlt nichts als Ernst,“ je zatrjeval.

Vrazov krog na graškem vseučilišču se je marljivo bavil s slovanskimi jeziki: dal nam je Miklošiča, velikega slavista, in podpredsednika slovanskega shoda v Pragi l. 1848., Stanka Vraza, ki je mogel predsedovati, ker je zmagoval slovanske jezike.

Dočim se je Miklošič v Gradcu bavil predvsem s poljščino, je Vraz gojil zlasti ruščino in češčino.

Po tem trudu in uspehu nam je Vraz še vedno vzor, ki ga ljubi in doseza dandanes le malokdo.

Ta trud in uspeh je za ono dobo tem bolj uvaževati, ker je takrat bila avstrijska srednja šola za slovanske jezike zaprta.

Dandanašnji imamo svoje mesto v srednji šoli. Kot državljani smemo zahtevati, da nam nudi vse, kar potrebujemo za svoj razvoj. In sem spada tudi učenje slovanskih jezikov.

Ob Vrazovi stoletnici je primerno, da se ozremo po tem njegovem vzoru.

O učenju slovanskih jezikov na čeških srednjih šolah je lani razpravljajl brnski odbor „Profesorskega Spolka (Društva)“, nadalje

profesorski „Ustřední Spolek“ v Pragi, končno tudi šolski odbor moravskega „Narodnega Sveta“ (Narodne Rade). V brnskem odboru je uspel profesor Syrový s svojim predlogom v prilog poljskemu jeziku, a na profesorski skupščini v Pragi je bila večina glasov za ruski jezik. Za ruski jezik so glasovali zlasti iz praktičnih razlogov; zakaj na Ruskem služi mnogo absolventov čeških realk, tehničarjev. Proti poljščini so bili v ozadju razlogi češko-poljskega političnega trvenja. Zato se tudi „Ustřední Spolek“ proti poljščini ni izrazil na čeloma in vobče, ampak samo „za ta čas“.

Zanimanje za to vprašanje je med Čehi vedno širše ter očitvidno ne pojde več z dnevnega reda. Vsi članki naglašajo, kako se nam je treba osvoboditi starih predsodkov, da bi se na srednjih šolah mogli učiti le klasični jeziki ali takozvani „moderni“ (franc., angl.). Učenje drugih slovanskih jezikov bo obudilo slovansko zavest, ki je pod kladivom naših zapadnih oblastnikov često umirala, ter zainteresiralo za misli, za katere se ne zanima zapad.

Že v lanski 105. številki brnskih „Lidovih Novin“ (april 1909) je priobčil Č. S.(yrový) članek „Polština na střední škole“ ter v njem izvajal te-le misli: Trgovinske akademije so uvedle (in sicer po vzorcu Nemcev v nemški državi) iz čisto praktičnih vzrokov ruski jezik v svoj učni načrt. Na teh šolah je ruski jezik povsem upravičen ter ima njega pouk tudi uspehe.¹⁾ Na srednjih šolah

¹⁾ Uči se ruski jezik kot glavni predmet in edini tuji jezik poleg materinščine in nemškega jezika, a so tudi neobligatni kurzi ruskega jezika za „francoščinarje“ in „angleščinarje“.

pa je treba uvesti poljski jezik. Evo zakaj: 1. To je jezik velikega naroda z bogato, posebno, svetovno, staro literaturo. 2. Je jezik naših sosedov, s katerimi se vedno bolj družimo na polju kulturnem in gospodarskem, a to občevanje bi se z jezičnim znanjem jako razširilo (naj se omeni le knjigarski trg!), dà, iztisnil bi se na ta način celo tuji kapital. 3. Poljski jezik je za Čehe zelo lahek. 4. Vprašanje o učiteljih poljskega jezika bi delalo težave le od početka; slovniški ni težek poljski jezik za češkega filologa, a praktično bi se ga mnogi naučili n. pr. kot vojaški prostovoljci. 5. Posledica bi bila uvedenje češčine na poljskih zavodih (?). Končno pozivlje Syrový profesorsko organizacijo, da bi se zavzela za to stvar ter se zanjó pobrigala na kompetentnih mestih, kar se je deloma že zgodilo.

V „Lidovih Novinah“ z dne 1. marca 1910 se je k stvari oglasil zopet Syrový ter plediral tako-le: V svrhu uvedbe kateregakoli slovanskega jezika v češko srednjo šolo si je treba zasigurati sklonost centralne vlade, a tam je za jezik poljski možno pridobiti podporo Poljakov, dočim bi v slučaju uvajanja ruščine Poljaki stali proti češkemu predlogu. Nadalje je za Čehe in za češko zavest avstroslovizem Palackega pomembnejši nego ves literarni panslavizem, a poljščina je prav vhod v ta avstroslovizem.

Že prej (8. dec. 1909) je v „Lidovih Novinah“ tudi prof. Bud. Kout pisal o našem vprašanju („K otázce slovanských jazyků na našich středních školách“). Kout izvaja: Slovanske jezike je na srednjih šolah mogoče gojiti na dva načina: 1. More se dati dijakom možnost, da si pridobe pasivno znanje vseh slovanskih jezikov (poleg češčine kakih 5 jezikov), kakor zahteva znani Vaclav Hrubý — toda to bi se dalo praktično težko izvajati, ker bi povsod nedostajalo učiteljev, ki bi znali vse slovanske jezike, če tudi le pasivno (dasi bi se iz pedagoških razlogov moralo od njih zahtevati popolnejše znanje nego le pasivno); nekoliko bi se te potežkoče dale umanjiti z izdanjem vseslovanskih čitank, kakoršna je baš izišla čitanka St. Formana.¹⁾ 2. Ali pa se uvede v srednje šole en jezik in se poučuje tako temeljito, kakor n. pr. nemški ali francoski jezik. Pri realizovanju te misli ni nikakih velikih potežkoč, razen skrbi za učitelje v početku. Zato se je nadejati, da pride do tega, ako se za to primerno pobrigajo eni činitelji in ako bodo drugi imeli dobro voljo.

¹⁾ Srovnávací čítanka slovanských jazyků. V Praze, 1909.

A sedaj se vpraša Kout: „Kateri slovanski jezik?“ Odgovor: „Najvažnejši!“ A najvažnejši se s češkega stališča zdi Koutu ne jezik ruski niti jezik poljski, ampak jezik srbohrvatski; zato predlaga: V vse srednje šole je uvesti srbohrvaščino. S tem predlogom je Kout stopil na stališče Jirečkovo, ki je pred kakima dvema letoma v „Osvěti“ predlagal srbohrvaščino kot občevalni jezik vseh avstrijskih Slovanov, ker je najblagoglasnejši, ker je lahek za artikulacijo in se pisava krije z govorom.

Svoj predlog utemeljuje Kout tako: Prepričanje, da je za nas Čehe najvažnejši slovanski jezik jezik srbohrvatski, se širi vedno bolj in dalje; zakaj z nobenim slovanskim narodom nimamo danes tako živih in tako rastočih stikov, kakor z narodom srbohrvatskim. Te stike pomagajo širiti mnogobrojni Jugoslovani (Srbi in Hrvati), ki študirajo na Češkem in delajo pozneje na krajih svojega delovanja za češko-srbohrvatsko vzajemnost (Pri Poljaki, a zlasti pri Rusih tega ni). Drug činitelj so poleg čestih svečanosti, ki same na sebi nimajo toliko praktičnega pomena, dasi vedno opozarjajo na potrebo sporazumevaločega jezika, trgovinske in gospodarske izložbe. Poljski, zlasti ruski trg je za Čehe težko pristopen ali pa od drugih zavzet. Pokrajine, ki po njih biva srbohrvatski narod, so v trgovinskem, obrtnem oziru malone nedotaknjene ter uprav čakajo na našo podjetnost (češki trgovci, gostilničarji, obrtniki, činovniki, inženirji, lečniki, profesorji). Važna so tudi potovanja v jugoslovanski svet. Čehi so v novjšem času začeli potovati ob Adrijo, v Istro, Hrvatsko, Dalmacijo, v Bosno in Hercegovino, Črno Goro — vse same srbohrvatske zemlje, kjer se počuti Čeh — v primeri z Nemčijo — radi gostoljubnosti kakor doma. O potovanju Čehov v zemlje poljske ali ruske ni govora.

Po tem takem ima srbohrvatski jezik za Čehe največjo ceno. „Tudi čut nas sili k temu: srbohrvatski narod je bil vedno in je Čehom tako simpatičen, kakor noben drug“. K temu še prihaja zavest o skupni usodi v eni državi. Izbor srbohrvaščine ima tudi to ugodnost, da je z njo Čehom otvorena pot v slovenščino in bolgarščino. S samo srbohrvaščino se more Čeh dorazumeti s Slovencem in Bolgarom.

Kakor bi bilo sicer samoobsebi želeti, da bi bil en slovanski jezik čim najbolj razširjen in kakor je baš srbohrvaščina precej vobče priznana kot najlepši slovanski jezik (kolikor je v tej stvari sploh mogoča objektivna sodba), je vendar več

ko gotovo, da med Čehi tak predlog ne bo obveljal; preveč realnih faktorjev bi se mu ustavljalo in govorilo pri Čehih za poljščino.

Na tem mestu pa je primerno, poudariti velevažno in velesimpatično odredbo hrvatske vlade z dne 20. maja 1910, št. 11.368 o učenju slovanskih jezikov na hrvatskih gimnazijah. Ta odredba, ki jo je, kakor čujem, redigiral sam ban dr. pl. Tomašić, nalaga učiteljem hrvatskega jezika, da se „v 8. razredu, tolmačeč na osnovi staroslovenskega jezika razvitek glasov in oblik hrvatskega jezika, komparativno ozirajo tudi na sedanje osnovne in znatnejše razlike med glasovi in oblikami v slovanskih jezikih (ruskem, češkem, poljskem in slovenskem). Tako bi se vsaj poedini učenci izpodbudili, da bi se privatno učili katerega slovanskega jezika, a vsi bi mogli dobiti ob neznatnem trudu dosti jasno sliko o sličnosti slovanskih jezikov. — Obenem naj učitelji živo priporočajo učencem 5.—8. razreda, da čitajo najznatnejša dela slovenskih pesnikov (n. pr. Vodnika, Prešerna, Gregorčiča) in pripovednikov (n. pr. Jurčiča „Doktor Zober“ in „Deseti brat“) in naj jim za to dajejo prikladna navodila“.

Ako to principiarno tako krasno in dalekovidno naredbo hrvatske vlade primerjamo s Koutovimi izvajanji, vidimo, da odredba hrvatske vlade sicer družiti obe Koutovi alternativni, a da se ozira na prvo le toliko, kolikor je v praksi

sploh mogoča: Daje se v njej mladeži le pobuda za učenje vseh slovanskih jezikov — več ni mogoče — ali kateregakoli slovanskega jezika, a temeljitejši bodi pouk v enem slovanskem jeziku (v slovenščini).

Za nas Slovence je spričo vseh teh izvajanj stvar jasna: Vsi gospodarski, literarni in politični razlogi, ki jih navajajo Čehi ali v prilog ruskemu ali v prilog poljskemu ali v prilog hrvatskemu jeziku, govore pri nas za srbohrvaščino.

Zato se moramo Slovenci bolj nego za katerikoli slovanski jezik v šoli in izven šole brigati za učenje srbohrvaščine.

Vsa važnost gre tu šoli. Kar na tem polju pričakujemo od šole, vsaj od gimnazij, ni utopija. Naša bo krivda, če ostanejo razmere, kakor so bile in morebiti morale biti zadnja desetletja. Zakaj zakon sam govori že davno za naš ideal.

Organiz. načrt za avstr. gimnazije pravi namreč o slovenščini: „Unter den andern slavischen Sprachen verdient am entschiedensten die illyrische als die zunächst verwandte Berücksichtigung, daher einige Lesestücke aus Gundulić, Palmotić, Gjorgjić in die Sammlung (sc. v krestomatijo) aufzunehmen sein möchten“. Obratna je opazka pri hrvaščini.

Temu načrtu so ob rojstvu kumovali možje kakor Šafařík. Zato je v njem misel, ki jo je istodobno (1849) topleje izrazil Vraz, pišoč Muršču: „Priporočajte, za Boga, mladeži učenje ilirščine!“

ALOJZIJ GRADNIK:

V MESEČINI.

Tiho v polje mesečina lije,
midva poti hodiva srebrne,
zdaj noči več nama niso črne,
ki skovir v njih svoje pesmi vpije.

Daj mi rože svojega srcá,
v moje plahe in tresočé roke
daj mi moje pisane otroke!

Ali še očeta kaj poznajo?
V hiši sva, kjer sva midva domá,
naj se zjočejo in naigrajo!

LOŠINJ

IVAN TRNSKI V SVOJEM SAMOBORSKEM ZATIŠJU.

(Avgusta 1909. — Trnski je v sredini skupine).

DR. FR. ILEŠIČ:

IVAN TRNSKI.

Baš na dan stoletnice Vrazovega rojstva, dne 30. jun. t. l. je umrl v Zagrebu zadnji vrstnik in prijatelj Vrazov, Ivan vitez Trnski, le 9 let mlajši od njega.

Z vojaškimi častmi so spremili Trnskega k zadnjemu počitku visoko tja gor na zagrebški Mirogoj. Zakaj umirovljen polkovnik je bil pokojnik, v mladih letih Jelačiću adjutant.

Gajev ilirizem je imel toliko silo, da je topil i službenost vojaško ter dal Hrvatom 2 oficirjapesnika: Preradovića in Trnskega.

Umrl je Trnski v 92. letu svojega življenja. Lani, dne 30. aprila mu je Jugoslovanska Akademija znanosti in umetnosti za njegovo 90 letnico priredila „slavo“, ki jo je pozdravila tudi „Matica Slovenska“. Ob tej priliki se je v eni ljubezni združilo vse, kar čuti kulturno, in s spoštovanjem zrla na živi spomenik velikih prošlih dob. „Akademija“ se je spominjala svojega častnega člana, „Matica Hrvatska“ svojega bivšega predsednika in „Društvo hrv. književnikov“ svojega častnega predsednika, ki je — Ilirec, idealist — društvu položil materialni temelj. „Matica Slovenska“ pa je moža Stroßmayerjevih let opozorila na davne dni, ko je zlagal pesmi slovenskim devojkam, in na poznejše čase, ko je sipal cvetje poezije na „grob slovenskemu poštenjaku“, prijatelju dr. Jos. Muršču. In zarosilo se

je oko Ivanu Trnskemu, ko je čul ta glas s slovenskih strani... Morda ga je misel zanesla v Jelšane tja v Istro, kjer se je v 50. letih prošlega veka venčal s Slovenko Lavričevno, ki ga je pa, legajoč v grob, pustila na zemlji samega že pred četrtsotletjem.

Prvi moji spomini me vežejo na Trnskega. Zunaj mraz, za pečjo pa toplo, in dečko je čital „Učitelja Dobrašina“ — še zdaj vem, kak se mi je zdel svet, ko sem se vglabljal v to (menda prvo) svoje čtivo.

Seveda nisem vedel niti sem se za to takrat mogel brigati, da je spis, ki sem ga čital v slovenskem prevodu, delo Trnskega.

Trnskega samega sem videl prvič in zadnjič lani avgusta meseca.

Od Gajeve slavnosti v Krapini sem se peljal v Zagreb. Tu se nas je dogovorilo nekoliko prijateljev, da pojdemo v Samobor in posetimo Ilirca Trnskega.

Diven je ta Tuskulum Trnskega poleg Samobora. V senčnici smo ga našli; mislim, da je čital. Vso skrb je zanj imela njegova vzorna hči Zora. Sprejel je mene, Slovenca, s posebno ljubeznijo. Poljski moj pobratim Grabowski pa je fotografiral prizor, ko so nam vsem bili v mislih verzi, s katerimi je Trnski pozdravil Jelačića, takrat še polkovnika v Glini: „Ljubimo te, naša diko...“

Ko smo se poslavljali, nismo mislili, da bo predno poteče leto dni, pisati Trnskega nekrolog. Tako se človek moti.

Motil se je i Trnski, ko je že l. 1881./82. govoril o „kraju svojega veka“ — motil se je skoro za 30 let ter dosegel starost, ki je sojena le malokomu, zlasti malokomu, ki je svoje življenje izpolnil z duševnim delom.

Trnski je bil pesnik. Zapaljen je bil kres v njegovem srcu in iskre so švigale k nebu — vzdihli so se mu izvijali iz prsi — vračale so se, ko je minila pomlad in se je praznovalo Ivanje, ter svetile v temni noči — „kresnice“.

Da bi v ženskem svetu obudil zanimanje za domačo književnost, se ga je lotil tam, kjer je najdovzetnejši — v ljubezni. Zlagal je drobne zaljubljene pesmi (1862) ter jih priobčeval kot „Kresnice“. Posvečene so „trojim sestram, Hrvatitcam, Srbkinjam in Slovenkam“. Že 4 leta pozneje so se „Kresnice“ v prevodu dr. Lavriča in dr. Oblaka deklamirale v tolminski čitalnici.

Tisočletnico sv. Cirila in Metoda (1863) je proslavil z epom v 5 spevih; idejo te pesnitve je izrazil s temi pregnantnimi besedami: „Majčin jezik čini crkvu majkom“. Poleg tega epa je zložil pozneje še dva, namreč epos o „Nikoli Zrinjskom Sigetskom“ in „O banu Petru Berislaviću“. In v 71. letu svoje dobe je izdal prekrasen romantičen epos „Ana Lovičeva“.

Ilirski znak zanimanja za ostalo slovanstvo si je Trnski očuval do konca dni. Še l. 1904. je

pri „Matici Hrvatski“ izdal prevode slovanskih pesnitev, med njimi tudi slovenskih (Potočnik, Prešeren, Gregorčič, Aškerc) v zbirki „Iz slavenske rodbine“.

Dobro prevajati more le, kdor je mojster svojega jezika. In Trnski se je že med ilirskimi vrstniki odlikoval po znanju jezika. Spisal je prvega hrv. „Antibarbara“ in še 2 leti pred smrtjo je pisal „Rodu o jeziku“.

Metrika je bila tretje polje, kjer je uspevalo in uspelo Trnskega delo.

Plodovito je bilo življenje Trnskega. Vzrastel je iz ilirske dobe, ko so se vrstile budnice in zdravice in nežne pesmi ljubavi, je šel skozi plodne čase 70. let preteklega stoletja in spoštovan stal končno med literati, ki so ustanovili „moderno“.

Še maja meseca je za Vrazovo slavo, ki jo je priredil „Klub hrv. književnikov“ v Oseku, zložil pesem prigodnico drugu svojih mladih let — pač zadnja njegova pesem.

Tako se je Trnski ločil s sveta v mislih na Vraza, ki je pred 70 leti drugoval z njim v Gradcu ter z njim pohajal slovenska predavanja prof. Kvasa.

Dne 2. julija se je otvorila ilirska grobnica pod arkadami na Mirogoju in Trnski je legel k drugom svoje mladosti, k Gaju in Kukuljeviću, k Vrazu in Mažuraniću itd. „Ilirec je umrl, Ilirec naj živi.“

VERZI IZ TRNSKEGA SATIRE „ZVEKAN OPET NA SVIETU“ (1844).

„Gledaj majku, a uzmi kćerku, brate!
To su rieči u govoru zlate,
Nu da mati bude vriedna mati
i da umie kćerku uzpitati,
nije dosta, da muziku znade
i franceske da čita balade.“

„(Ja) već mnogo vidjeh muških glava,
kojih je svaki dielom žena prava.“

„U grobu slasti spanja nema.“

„Pokraj čaše lasno je bit junakom.“

„Neka gadna navada izgine,
koja nije naša od starine:
bilikum je izmislio Švaba.“

„Dretvić, kao čoviek ženialan,
samo je bio u lienosti stalan.“

„Ima knjiga i bez knjigoshrana,
ima znanja i bez školskih stana.“

„Niemac svetkom ide u livade
i na brda, gdje za cvieće znade.“

„Sve ne može jedan čoviek znati.“

„Mudroj glavi jedno oko dosti.“

„Silu čovjek poleg ljubavi pretrpi,
al najliepši život iz nje crpi.“

„O ljubavi, iskro ti nebeska!“

VLADIMIR LEVSTIK:

BLAGOR, KI ČAKAJO...

Mnogo koles dreví čez reljse grmeče,
težkih od neprešteti^h sreč;
čez morskó plan mnogo brodov šumi,
sto in sto kril se bⁱje pod solncem z orkani,
in vé vsako krilo, vsak morskⁱ brod:
Enkrat bom v svojem pristani . . .

Blagor, ki čakajo!

Kdaj pribobni kolo zmagoslavja tebi?
K tebi kdaj se pripeni jeklena ladija nad?
Zate kdaj — aeroplan z vrtiljaki bučečimi —
um izvije višavam oblast?

Kot tiger v kletki semintja, in hrepeniš:
Tračnica gine v dalj, ni tvojih vozov!
Stojiš na molu in gledaš:
brez meje čeduje valovje; ni tvojih brodov . . .
Na hribu izgubljaš oči; v porogljivi sinj:
ne bliža se lét!

Imena zemljam ni, kjer tvoje zlato drdra,
in morju imena, kjer kolje pene tvoj brod,
nihče ne zna,
in solnca ni, zvezd ni pod nebom svinčenim,
kjer išče tvoj lét do Boga . . .

Od dolgih prevar so kalne oči; pogled —
kot slep.

In vendar je vera granit, in vendar, tvoj up
je lep;

molče ob lastnih prsih poslušáš na duše glas
in veš:

Pride čas!

Blagor, ki čakajo!

MILAN PUGELJ:

JAPONSKI MOTIV.

Enkrat pridi še, dragi —
Smrt ob ležišču stoji,
hip še — in rdeče lice
v njenem objemu zbledi.

Enkrat pridi še, dragi,
sladek bo smrtni čas —
misel ljubezni na ustnah,
v duši tvoj ljubi obraz.

ALOJZIJ GRADNIK:

OB MORJU.

Kakor konji belogrivi
k bregu se valé valovi;
razpršeni, zopet novi
zadrevijo k skali sivi.

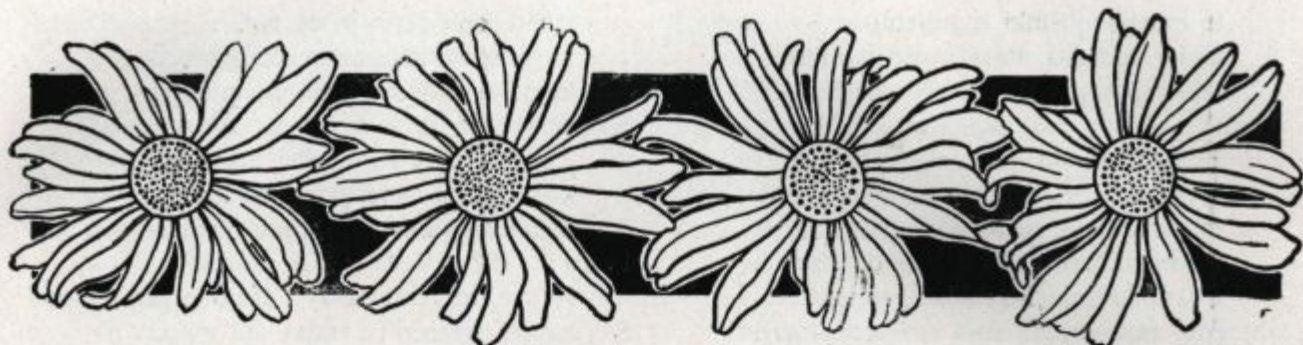
Želje moje! Cele roje
vas življenje pokončuje,
pa vas nove, brez zamuje,
v smrt pošilja srce moje.

A. KARPELLUS: NUNA IN KANARČEK.

ETBIN KRISTAN:

KRALJEVANJE.

(Dalje).

Ivan:

Govoril si. Poslušal sem te mirno.
Zdaj ti poslušaj! Vrni se med ljudstvo,
razglasi moj ukaz: sezidal bom
ponosen grad, najlepši grad na zemlji.
Po vrsti pridejo na delo vsi
dorasli in sposobni deželani;
dva tedna bode mi tlačanal vsak;
a kdor ubežati bi hotel delu,
kaznujem ga brez milosti mehkobne.
Zdaj pojdi, ker trpeti nočem več,
da pital bi z modrostjo svojo mene.
Mudi se ti — no, pojdi svojo pot.

Gorataj:

Odhajam, kralj! Odhajam s tužnim srcem.
Še upam, da se tvoja vest zbudi.
Še upam. Ali ako me prevariš,
iztrgam ves spomin na prejšnje dni
in na prijateljstvo nekdanje naše
in vse usmiljenje in vso mehkost
in vse sočutje, kakor grd plevel
z železno roko sebi iz srca.

Ej, kralj! Svobodo ljubim tudi jaz!

(Naglo odide na desno. Ivan je za hip kakor okamenel. Potem hoče pohiteti za njim, pa se ustavi in zamahne malomarno z roko. V tem opazi Svetlano in Stromira, ki sta v strahu zasledovala ves prizor.)

Ivan:

In vidva? Tukaj sta. Pozabil sem...
Prijateljstvo! — Ha ha! Vse, vse je prazno.
No — vidva. Kaj želita? Naj izvem.

Stromir:

Bojim se, da si slabe volje, kralj.

Ivan:

Bojiš se? Res? Preveč skrbiš, Stromir!
Tako nikoli nisem slabe volje,
da bi iskal tolažbe in blažila
drugod kjerkoli, nego v samem sebi.

Stromir:

Neskromna se ti moja zdi opazka.

Svetlana:

Moj brat, če te moré skrbi vladarske,
lahko še odloživa prošnjo.

Ivan:

Zakaj se plašiš, sestra? Ali res
ni več nikoder zaupljive duše?
Dviguje li se stena res povsod,
da loči vseh ljudi srca od mene?

Svetlana:

Moj Ivan! Kaj se ti je pripetilo,
da so tako grenke besede tvoje?
Potoži sestri svoje bolečine,
povej mi, kaj ti je zmračilo misli,
a jaz ti jih zjasnim ko v prejšnjih dneh,
če si prišel po razvedrila k meni.
Zapojem ti najljubšo tvojo pesem,
pogladim ti lase lahkotno, nežno,
in v spanje ti zazibljem trudno glavo.
Tedaj pozabiš tugo vso in brigo —

Ivan:

Ne trudi se! Mar misliš, da sem dete?
Prišla pač nista k meni z razvedrilom.
Povejta kar naravnost, kaj želita,
ni treba nič loviti slepih miši.

Stromir:

Teško je, prositi srditega,
nevoljnega človeka. Ali morda

- te minejo občutki neprijetni,
kadar spoznaš, da s svojo ti rokó
lahko poseješ zlate sreče seme.
- Ivan:
Bogovi! Ali ni ljudi na svetu,
ki znali bi z menoj brez modrovanja
in prikrojenih ukov govoriti?
Povej mi vendar, kaj bi rad dosegel.
Prikupljevanje nič ti ne pomaga.
Moj čas hiti. Na dan z besedo torej!
- Stromir:
Ljubezen naju je privedla k tebi.
- Ivan:
Ljubezen — res? Povej, povej do kraja.
- Stromir:
Ljubezen, kralj! In to zares ni čudno.
Kako naj človek, ki ima srce,
pozna Svetlano, ne da bi jo ljubil?
- Ivan:
Bogovom hvala! Zdaj mi govoriš
tako, da vendar vsaj razumem.
Svetlano, mojo sestro torej ljubiš,
a nemo menda njeno je srce.
(Stromir hoče govoriti, Ivan mu ne da, da bi
prišel do besede.)
Jaz, dragi moj, pa nimam one trave,
ki, skuhana, srca občara ženam.
- Svetlana:
Moj brat, svobodno moje je srce —
- Ivan (ji seže v besedo):
Glej, vse so take, vse nerazumljive.
Mlad bog naj pride, pa ti ga zavrne,
a gobavca pritisne na srce,
češ, prosto voli žrtve si ljubezen.
- Svetlana:
Ne, Ivan! Čuj me! — Oj, kako se motiš!
- Ivan:
Seveda, vsaka pravi: Ni tako.
Stromir, ljubezen ne zasluži vzdihov,
trpljenja in solza junaške duše.
Čarovnik nisem. Toda ne obupaj!
Za ženske muhe ne umira mož.
Širok je svet, deklet je brez števila.
Le vzemi palico v roke, pa pojdi —
nekje pač najdeš tudi ti, kar iščeš.
- Stromir:
Poslušaj, kralj! Ne vem, zakaj mi braniš,
da ti povem, kar sam že davno slutiš.
- Ivan:
Ne, ne govori! Kaj bi slutil jaz?
Vladarske me moré skrbi ves dan.
Kako naj slutim, kar se me ne tiče?
Povedal sem ti pametno in jasno:
Ozri po štirih se straneh sveta,
- izberi lepo cesto si za pot,
na vrtu zemeljskem poišči cvet,
ki nosu tvojemu diši prijetno.
- Stromir:
Najlepši cvet sem našel tukaj, kralj,
ki meni le cvete in pa diši.
Svetlano ljubim, ona ljubi mene —
- Ivan:
Ni res, ni res! Zakaj z lažjo prihajaš?
- Stromir:
Resnico čisto sem povedal, kralj —
- Ivan:
Zlagal si se. Svetlana te ne ljubi!
- Stromir:
Ti veš, da je že davno naklonila
ljubezen svojo čisto meni vso.
- Ivan:
Ni res, ti pravim! — Reci mu, Svetlana,
da ne oddaješ svojega srca!
- Svetlana:
Moj dobri brat, tako ga vroče ljubim,
da bi pogoltnila me mlado zemlja,
če ne bi on tolažil mi srca,
če ne bi on gasil mi ognja v prsih.
- Ivan (razdražen):
Molčita! Nočem, nočem! Ne dovolim!
- Svetlana (ustrášena):
Moj brat, kaj bega dobro tvojo dušo?
- Stromir:
Užaljen si, kralj Ivan. A zakaj?
Nič žalega storila nisva tebi —
- Ivan:
Ljubezen vaju je privedla k meni?
Tako je, kaj? Prišla sta mi povedat,
da sta golob in golobica mlada?
- Stromir:
Svetlani brat si. Meni si vladar.
Prišla sva prosit skromno te in vdano,
da srečo nama udeliš največjo
pa da Svetlano meni daš za ženo.
- Ivan:
In ti ga ljubiš? Hrepeniš po njem?
- Svetlana:
Usmili se! Brez njega nimam sreče.
Oj Ivan, kaj je brez ljubezni raj?
- Ivan:
Brezumno, strastno in zvesto ga ljubiš?
- Svetlana:
Objem njegov me dviga nad planine,
njegov poljub je slajši kakor med.
- Ivan:
In ti bi žrtvoval življenje zanjo?
V pogledu njenem ti odseva solnce
in blaženost pojo ti njena usta?

Stromir:

Ves svet bi bil puščava mi brez nje.

Ivan:

Zato naj tebi sestro dam za ženo...?

Stromir:

Življenja njivo oplodiš mi, kralj.
Jaz bodem žel na njej cvetočo srečo,
a ti hvaležnost in zvestobo mojo.

Ivan (trdo):

Ne maram teh sadov! Preziram jih! . . .
Ljubezni zvezde bi sijale vama —
Kaj sije meni? Kje je moja sreča?
Mar nisem kralj? A meni se ljubezen
umika v kot in roga se mi drzno.

Svetlana:

Oj brat, razkrij mi svoje bolečine!
Z zdravilnimi zelišči ti obvežem
skeleče rane, s hladno ti vodo
razgreto, trudno čelo ohladim.

Ivan (udari z mečem ob tla):

Obmolkni! S solznimi očmi in z vzdih
ne omehčaš mi duše. Nisem žena!
Ljubezni ne uživam jaz. Ni treba,
da trgala bi vidva nje sadove.
Stromir! Dejal sem ti, da pojdi v svet.
Sedaj ti ukazujem brez ovinkov:
Poišči čvrsto palico za pot,
tedaj pa mi izgini iz dežele!

(Vortabor vstopi, za njim drugi vojščaki, z leve;
z desne pride Hodigost. Ivan stopi na prestolni
oder.)

Svetlana:

Brat! Usmiljen bodi in pravičen!
Kaj sva ti storila, kaj zgrešila!

Ivan:

Kadar pride tretjič izza hribov
zgodnje solnce nad poljane naše,
ni Stromira več v deželi.

Hodigost:

Čuj, kralj! Med narodom se širi glas,
da so obsenčili ti besi dušo.
Od ust do ust gredo vesti prečudne...
Premisli, preden zopet kaj ukreneš,
kar ljudstva kri lahko bi zastrupilo.

Ivan:

Kdo te kliče? Kdo te vpraša?
Ali vlada ljudstvo ali jaz? . . .
Vortabor! Ko mine druga noč,
bo Stromir kjerkoli živ in zdrav,
ali pa v deželi moji mrtev.

Svetlana:

Ivan! Ivan! Ne ubijaj mene!
Spomni se, kako sem te ljubila,
koliko sem zate pretrpela —

Ivan:

Nisem ti ukazal. Nisem prosil.

Hodigost:

Ej Ivan, ti si kralj po naši volji.
Po naši volji spet lahko si nič.

Ivan:

Jaz po vaši volji? Muhe! Mravlje!
Jaz sem jaz! Edini kralj med vami...
Plašč kraljevski — Vortabor!

(Vortabor pohiti skozi mala vrata na desni.)

Zlato krono na kraljevsko glavo!

(Vojščak pohiti za Vortaborom.)

Hodigost:

Nikdar se ni odeval kralj pri nas
z otroškimi lišpom, kakor da je blazen;
nikoli ni na čelo si pritiskal
obročev zlatih, kakor da bi bil
nad prostim ljudstvom vzvišen, nedosežen.

Ivan:

Jaz sem kralj! Nesmrtnikom enak!

(Vortabor prinese velik, rdeč, z zlatom široko
obšit in z zlatimi zvezdami posut plašč, voj-
ščak pa zlato krono z velikimi dragulji.)

Odstopite! Sveta je bližina
kraljeva. Vaš dih jo skruni.

(Vsi, izvzemši Hodigosta in Stromira, ki
stoji že dalje časa sam ob levi steni, se plaho
umaknejo. Vortabor ogrne kralju plašč, po-
tem odvzame vojščaku krono in jo hoče posa-
diti Ivanu na glavo. Hodigost naglo pristopi
in ga udari po roki, da mu krona pade in se
odtrklja po tleh.)

Hodigost:

Naš kralj ni bog! Ljudje smo tudi mi!

**Ivan (potegne meč in udari po Hodigostu, ki
umakne glavo, tako da ga zadene na rami):**

Izdajalec! Črna smrt bi bila
blaga kazen za zločinstvo tvoje.

(Vortabor je pobral krono in jo posadi kra-
lju na glavo. Svetlana se trepetaje oklene Stro-
mirja.)

Hodigost:

Za svoj zločin se ne izogneš kazni.
Prokletstvo nosiš v svoji duši sam.

(Naglo odide.)

Ivan:

Urno, urno, da ne ubeži!

(Dva vojščaka pohitita za Hodigostom.)

Kakor božja so povelja moja —
trepetajte, kadar ukazujem.

Sem, Svetlana! Tam ni tvoje mesto.

(Svetlana zaihti.)

Ne trpim ljubezni solzne.

Ne trpim, da se upiraš

pa miluješ drznega pregnanca.
Nočem bolnih ženskih vzdihov.
Smej se! Ukazujem; smej se!
Svetlana se polagoma loči od Stromirja,
srepo se zagleda v kralja, omedli in se zgrudi.)
(Zagrinjalo pade.)

Četrto dejanje.

Žene, dekleta, možki, nekateri s posodami, stoje
okoli vodnjaka; med njimi Jašmara, Perimil,
Darmir, Zvezdana.

Jašmara:

Tako je; verjemite meni!

Darmir:

Seveda, ti si najmodrejša žena!

Zvezdana:

Jašmara razume, kaj kažejo zvezde;
če veter med drevjem šumi in šepeče,
pozna njegov govor, razloči besede;
bodočnost, ki nam jo zagrinja temina,
odpira se jasno ji mesečni noči.

Darmir (oponaša Zvezdano):

No, kajpada! Duh proročanski je v njej...
A čujte! Veste, kaj se je zgodilo?

Vsi (povprek):

Povej, povej! Govori. Kaj je bilo?

Darmir:

Prav čudna reč je! Proročanski dar
je kakor kuga. (Nemir.) Pravim: kakor kuga.

Zvezdana:

Bogovi te slišijo! Varuj svoj jezik!

Darmir:

Odkod pa veš? Mogoče pravkar spe.
Sploh menim, da imajo dosti dela
in da se malo brigajo za nas.

Jašmara:

Svetosti vsaki ti se rogaš.
Gorje nam, da so zdaj ljudje
pri nas tako popačeni!
Odkod naj pride sreča? Ej, odkod?

Perimil:

Oj, sreča je umrla; ni je več.
Zakopal jo je Ivan v črno prst.

Darmir:

Nakapali nam pač ne bodo sreče
oblaki; tudi menda iz zemlje
nam ne poraste kakor divja trava.

A kdo bi živ še dopovedal vam,
da so storili že dovolj bogovi,
ko so vam dali glavo in roke?

Zvezdana:

Bogove si dražil, a zdaj se izvijaš;
Jašmaro si žalil; nazval si jo kugo.

Darmir:

Že davno slutim, da se ti kaj meša.
Dejal sem pač, da je vedeževanje
podobno kugi, nalezljivo je.
Povsod se prorokuje, prorokuje,
vse pričakuje čudeže neznane,
le vase ne zaupa nihče več.
A kaj je vredno vse vedeževanje?
Spomladi posadim na polju repe
pa brez strahu lahko vam prorokujem,
da tam ne bode letos raslo zelje.
Če je Jašmara res prorokinja,
naj nam pove, kaj bode še iz nas,
če bode dolgo kraljeval nam Ivan.

Jašmara:

Hudobnost govori iz tebe.

Perimil:

Zares, povej nam, kaj bo še iz tega?

Vsi (povprek):

Da, da. Povej! Kako se ko končalo?

Perimil:

Zakaj je tak? Zakaj nam jemlje zemljo?

Darmir:

Zakaj nam je izbrisal vse pravice?

Ljudstvo:

Zakaj nas goni dan na dan na tlako?
Zakaj nas zmerja? Žuga nam brezsrčno.
Pometal je že mnogo kmetov v ječo.
In nove ječe zida še. Čemu?

Jašmara:

Jaz nisem kralj. Vprašajte njega!
Brez grehov niste. Prav se vam godi.

Darmir:

Poslušaj, žena! Moder ni tvoj govor.
Kaj bi se brigal kralj za naše grehe?
Saj njemu nismo žalega storili.
Pa rni smo le navadni kmetovalci.
Zakaj se pa maščuje nad Ažbeto?

Zvezdana:

Zdaj lažeš! Ažbeti se ni zgodilo nič.
Ažbeta dobra je, poštena, blaga;
spoštuje, ljubi jo, kdor jo pozna.

(Dalje prihodnjič.)

DR. JOSIP CIRIL OBLAK:

MED BRATE BOŠNJAKE.

(Dalje).

Najina kraljica pa se je zopet zasmejala čez zelene bregove, naju pozdravljala ter vabila k sebi... Da bi bila že pri njej! Bog ve, kaj naju še čaka! Seljaki, ki niso nič boljši nego naši kmetje in kadar razlagajo pota, orijentirajo popotnike, napovedujejo čas, koliko trebaš od enega kraja do drugega, so nama povedali, da tudi od te strani lahko prideva na Bjelašnico, da je nemogoče zaiti, da trebaš en „frtal“ do prihodnjega sela, en „frtal“ skozi gozd in še en „frtal“ do vrha.

Dobra je ta! si misliva; $\frac{3}{4}$ ure še, recimo 1 uro! —

Toda, ko sva seštevala te „frtale“, sva resno dvomila, da bi bilo možno v tako kratkem času priti na vrh, ki se dviga še kakih 1800 metrov visoko nad nama. Takoj sva slutila, da utegnejo ti „frtali“ biti podobni našim famoznim gorenjskim uram in „firkelcom“ — in nisva se varala.

Impozantna je ta velika masa Bjelašnice s svojimi kolosalnimi gozdovi, ki pokrivajo njeno velikansko pobočje skoro do srede. „Ut figura docuit“, nama je bilo zaviti na desno od imenovanega sela v gozd ter se povzpeti na prihodnjo travnato teraso, na kateri počiva zadnje gorsko selo na tej strani Bjelašnice, — Grkarica.

Strogo po navodilih seljaka iz Zorinovića sva hodila na desno in levo ter prišla do razpotja v gozdu, o katerem nama pa dobri kmetič ni črhnil besedice; pri tem razpotju sva zopet stala kakor dva Herakleja. Ker sva se zanesla na srečo, sva seveda krenila na napačno stezo, ki je postala kmalu stezica, potem stezičica, nazadnje je pa nič bilo ni. No in začel se je zopet križev pot skozi grmovje. Naj pade zavesa čez ta tragično komični del najinega kolovratenja!

Selo Grkarica leži krasno, prav blizu pobočja Bjelašnice, sredi svežih planinskih pašnikov, obdanih na vseh straneh od stoletnih gozdov, v katerih prebiva še marsikateri kosmatinec v varnem zavetju. Ti velikanski gozdovi, kakoršnih še nisem videl nikdar, dajejo vsej okolici ob pobočju Bjelašnice tako divji značaj, da te je skoro strah, stopiti pod to temno, zeleno, gosto streho stoletnih bukev in hoj. Nama pa je bilo posebno tesno

pri srcu, ker sva že dvakrat zašla. Vdala sva se pa slepo usodi, ki nama danes ni bila mila.

Po kolovozni poti sva jo udarila v gozdnati breg; tiha resignacija se naju je polotila. Potov se je odcepljalo in križalo v gozdu toliko, da bi bilo vsako ugibanje odveč. Rinila sva kar tja v en dan v breg. Iznova se gozd razsvetli in lepa, svetla trata se razgrne pred naju, tako ljubka in samotna, da bi bila skoro že vrgla puški v koruzo ter ostala tu kar čez noč. Toda strah pred medvedi naju je gnal naprej skozi gozdove na goli hrbet Bjelašnice, raz katero je odsevalo že prav razločno belo zidovje observatorija.

No, in vsaka stvar ima svoj konec, — najine smole je bilo tudi konec. Povse nepričakovano se je najina pot strnila z ono, ki privede čez planino Igman povprek na vzhodno pobočje Bjelašnice. Ne vem, ali sem se kdaj v svojem življenju razveselil kakega prijatelja tako, kakor sem se v tem hipu starega macesna, na katerem je bilo veliko rdeče znamenje; najraje bi ga bil objel in poljubil; moj prijatelj pa se mu je v resnici celo odkril. In pri tem macesnu sva danes prvič pogledala v svoja nahrbtnika in si privoščila prvi žgani požirek, dasi sva hodila že okoli 9 ur.

Čakala naju je še 2 uri dolga pot do roba gozda, do one meje, odkoder se prične vzdigati strmo, golo pobočje Bjelašnice. Tudi to sva prestala in baš ko je poljubljalo solnce s poslednjimi svojimi žarki temena sosedne Treskavice, vrh Bjelašnice ter veličastne, prednje vrhove hercegovske, ki jim je ob podnožje že legel večerni mrak, — sva sopihala navzgor po teh tratah čez drn in strn proti vrhu, tako da sva mogla uživati še zadnje trenutke solčnega zatona z vrha kraljice Bosne ter zreti balkansko Švico ob tem najlepšem prirodnem prizoru.

Častitljiva glava Dormitorja črnogorskega na skrajnjem vzhodu se je zasvetlikala še parkrat v daljavi, iglasti beli vrh Čvrstnice na zahodu je gorel še par hipov in solnce se je skrilo za komaj, komaj še vidnimi konturami Dinarskih Alp, do katerih je samo zračna črta od našega stojišča dolga par sto kilometrov; — vmes pa je ležal pred mano svet hercegovski v polmraku tako sanjavo, in slutil sem tisto bajno, veličastno sliko, ki mi

jo je pokazalo drugo jutro v vsej njeni krasoti. Kakor temno jezero so se mi dozdevali nepregledni gozdovi pod mano v velikanski kotanji med Bjelašnico in Igmanom, pogled mi je bežal dalje čez Igman na Sarajevsko Polje in dalje, dalje, dokler se ni ustavil na koncu polja ob podnožju Trebevića, kjer se je strinjalo sto in sto luči v eno samo veliko svetlo piko...

Dobro je bilo za naju, da je temni mrak skoro objel tudi našo najbližjo okolico ter naju opomnil na dolžnosti, ki jih imava do druge, slabše polovice svojega bitja. Tudi prijazni mohamedanec, kateremu je poverila bos.-herceg. vlada oskrbnišтво observatorija, naju je jel priganjati v sobo, ki jo je bil že prej dobro zakuril.

Vlada je sezidala ta prvi observatorij na Balkanu l. 1894. ter poskrbela pri tem tudi za

turiste. Toda do leta, ko sva hodila midva na Bjelašnico, t. j., v dobi 6 let ni bilo gori več ko 300 turistov v kljub vsem udobnostim, ki jih imajo tu gori, in v kljub lepi ježni poti, ki jo je dala napraviti in zaznamovati vlada sama. Pri vodstvu kopališča Ilidže, ki gre turistom zelo na roko, dobiš vse informacije, dà, oskrbijo ti celo ježnega konja, tako se briga Bosna za tujce in turiste, — da bi se brigala tako le tudi za domačine! V 6 do 8 urah prijahaš ali prideš tudi peš iz Ilidža čez Igman na Velo Polje in na vrh Bjelašnice, midva pa, ki sva našla krajšo pot, — na karti namreč — sva rabila za to 12 ur! S ponosom sva zabeležila v spominsko knjigo, da sva prva Slovenca, ki sva dospela na najvišji in najlepši vrh bosanski; a da sva iskala nove poti nanj, to sva raje zamolčala.

(Dalje prihodnjič).

ALOJZIJ GRADNIK:

VIZIJA.

Crni pajk — obup — oblák
iz svoje goste, gadje grive
plete dolge, tankosive
niti skozi gluhi zrak.

Pust in prazen mestni tlak;
sam se zgubljam v poti krive,
od nikjer besede žive
ni v ta mokromrzli mrak.

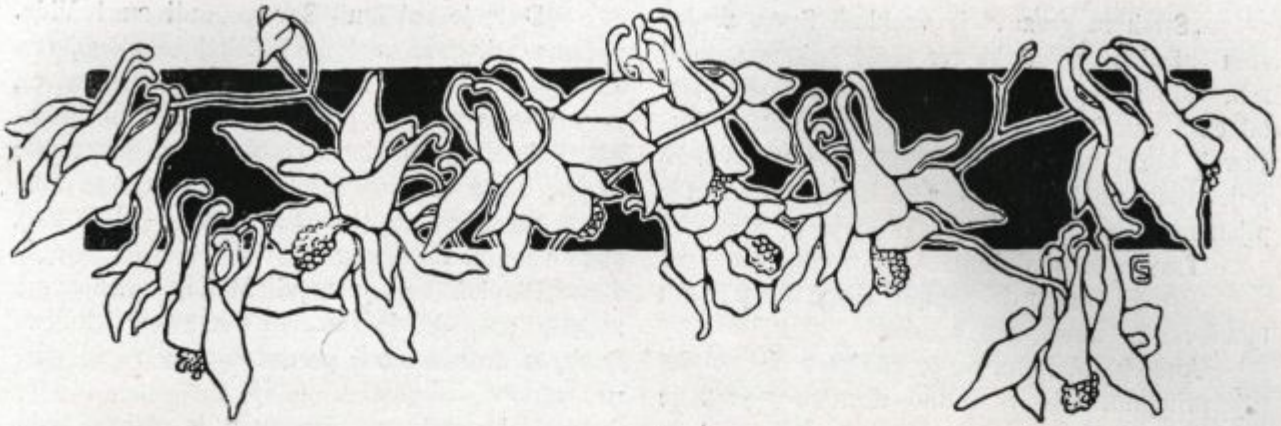
„Kam?“ se srce mi zgrozi...
„Kam?“ — in že ko plaha muha
se ovija v črno mrežo.

Zvija se pod mrzlo težo,
grodognusnega trebuha...
Pij, napij se, pajk, krvi!

MILAN PUGELJ:

JAPONSKI MOTIV.

O, kak dolga je noč —
ki sem prečula jo jokajoč,
daljnega v željah te objemajoč —
Zunaj pel ptičev grm je cvetoč —
Ljubi, kak dolga je noč!

VLADIMIR LEVSTIK:

SPHINX PATRIA.

(Dalje).

Kdo?“ se je naglo oglašil Sever.
 „Ah! ti ga ne poznaš!“ je menil domačin malomarno. „Marjan, zakuri papirosko, če se ti ljubi; v tobaku sem tak izbirčnež, da redno zmanjka tretjina, kadar mi gospodinja nabije stročnice. Dotlej ti skuham turško kavo, kakršne sam sultan ne okuša.“

Modrikast plamenček se je obliznil na sredi mize.

„Tema prihaja,“ je izpregovoril slikar. „Ali ne prižgeš svetilke, batjuška?“

„Ostanemo še otroci teme; lepa Vida ljubi večerni mrak...“

„Vidva nista vredna, da ji poljubita stopinje,“ je nadaljeval Sever trmoglavu. „Mili Bog, koliko je višja od vaju! Traven — in ti, Marjan, sta dve svinji, kako se je zgodilo, da gledata čist obraz? Marjan, zakaj nisi pošten človek? Vzel bi klobuk, odšel bi, preden stopi med nas. Ali je mogoče? Strmim in se čudim: Vida prihaja v zrak, ki ga dihaš ti, kreatura Traven; kako da ji puščata oče in teta? Neroa — čuvar device; volk — pastir! Poslušaj, Marjan, ne verjemi mu, če se ti je že zlagal, da je ne ljubi... Brez tega falotje ne poznajo čistosti in pobožnosti; če bi mu bila samo to, kar je meni — kdaj že bi bil napravil iz nje podobo svoje pasje duše! In ti, mojster Neznal, umetnik po neumnosti — kaj ste vi, kretinsko pokolenje? — ne kani hudobije; ako jo izpridiš, pljunem tebi v obraz in njej!“

Beseda se mu je utrgala v jeznem kriku.

„Po nepotrebnem zvoniš o svoji plemenitosti,“ je dejal Marjan s tihim smehom. „Pomirite se in bodite prepričan: toliko grehov sem gledal po svetu, prepisanih, tega po onem, da se mi vidi — čisto in zanesljivo se mi dozdeva, kakor da bi tvojih, Gregor Sever, ne bil videl, ne bil poznal...“

Traven je nalival kavo, njen kreпки vonj je predišal izhlapino pijače, ki ga je polnilo sobo.

„Groga,“ je izpregovoril mirno, „ti si pijan! Daj mi steklenico, kar je ostalo ruma, te lahko počaka, saj je še nekaj dni do smrti... Ne, nič več ne boš pil, ne maram, da bi nama razodel svoje srce, ne maram, da bi vpričo Vide ovrgel dobro mnenje, ki ga imaš o njej in o sebi. Kadar pustiš treznost doma, ne znaš izbirati besed, simbolik prihajaš in govoriš o Vidi, kakor pišeš o umetnosti: človek bi mislil, da obeh ne razumeš...“

„Ah, kaj pridiguješ!“ je kriknil Sever srdito. „Ti — o Vidi! Vidva, kralja, o umetnosti! Kar nas je bilo velikih umetnikov in spodobnih ljudi, smo skoraj vsi že umrli...“

Traven je odstavil skodelico; v temi je videl Marjan njegov nagli okret proti Severu.

„Miren bodi,“ je dejal s trdim, izpremenjenim glasom, „moj gost si, poznaš me, da sem vljuđen proti svojim gostom, ne moti me v tej navadi... Saj veš, kako bi mi bilo težko, če bi se morala posloviti, preden si pogledal lepo Vido. Ne zmerjaj, Gregor Sever!“

„Strah in groza!“ je vzkliknil Sever z glasom užaljenega otroka ter sedel pokoncu. „Ali sem vaju zmerjal? Ti še ne veš, zakaj zmerjam, od česa zmerjam, kadar najhuje zmerjam? Jaz, človek božji, ne zmerjam nikoli, razen iz zgolj prijateljstva in ljubezni...“ je končal, potrto v pijanem glasu.

Traven je prisluhnil.

„To je Vida!“ je šepnil, slišoč na ploščah mostovža že znane mu korake.

Andreju Marjanu se je zazdelo, da so vsi trije pritegnili dih. S čudno tesnobo v prsih je vstal izza mize.

13.

Polno skrivnosti, kakor razpeta starodavna svila s svetlimi pikami srebrnega vezenja, je gledalo zdaj nebo skozi okno. Sobesedniki, Vida, njen slepi oče, Traven, Marjan in Sever, niso poslušali bega minut; bili bi dejali, da ni še dolgo, odkar sede drug z drugim, in vendar je bila po sobi gosta tema: kakor da imena niso več teles, marveč glasov, ki vstajajo in pojemajo v mraku.

Glas Vide Carjeve je bil poln in mehak, s temno baržunasto barvo. Toda govorila je malo; v naslonjaču tik pred oknom, tako da ji je igrala rahla, jedva vidna svetloba na temenu, je poslušala razgovor, kakor da bi vedela, da velja le njej in kakor da bi razumela neizgovorjene besede, ki so se zdele, da plavajo nad stavki in padajo v njeno naročje. Le tuintam je izpregovorila ter vprašala; Marjanu je bilo vsakikrat, kakor da ga je prešinil tok elektrike, in čuvstvo, s katerim se je zavedal, da se mu ne godi drugače nego Travnu in Severu, ni bilo prosto zavisti. Njegove besede so prihajale neokretne; le z muko se je poslušal. Sedel je med Severom in Vido, v mlačnem večernemu zraku je prihajal k njemu rahel parfum, ki ga je vznemirjal.

„Njena roka...“ si je mislil, neprestano zroč na blede, podolgasto liso, ki se je risala po temnem ozadju naslanjača.

„Mrva je poštenjak!“ je hvalil Sever svojega prijatelja. „Plemenita duša in gentleman od glave do nog; če ga ne bi bilo življenje, vse bi nas pustil za seboj. Njegov „Kraljevič Marko“ je velik umotvor... Zakaj sta mu nehvaležna, Marjan in Traven? Vidva ga ne marata, vem; nista ga vredna... Marjan ga mrzi, ker je političen agitator, Traven ga zaničuje, ker ga ima Mrva rad.“

„Sever je nocoj hudoben,“ je dejal Traven lahkotno. „Pazite, gospodična Vida, zdaj pridete vi na vrsto!“

„Da!“ je vzkliknil Sever, „tudi ona! Vida, počemu prihajate med nas? Zakaj se ukvarjate z umetniki? Zakaj se ne spoštujete? To ni pravica, da bi cvetle rože na cesti! Sami sebe ste goljufali, ko ste mislili, da se zanimate za umetnost; ni res, nihče se ne meni zanjo, umetnost je sama kakor desetnica na grobu. In ljudje — Bože moj, kako so grdi in neumni!“

„Potolaži se,“ je menil Marjan. „Ali vemo mi tako gotovo, da smo res umetniki? Nobena ljubezen ne more biti prepričana, da ni še višje na svetu.“

„Kaj pravite vi, Traven?“ je dejala Vida. „Ali je greh, da si izbiram takšno družbo?“

„Česar vi ne obsojate, ne more biti greh,“ je rekel Traven toplo in resnobno, „In mi smo vam vsi hvaležni, da si še niste izmislili takšnega greha.“

„Sever je ves kakor moja teta,“ je nadaljevala ona po trenutju neslišnega smeha. „Ona mi tudi pripoveduje, da umetniki ‚niso družba za mlado dekle‘. Ubogi papa! Koliko modrosti moraš poslušati za to, da se mi puščaš zapeljati in me spremljaš kot varuh v jamo razbojnikov.“

„Vse ženske prihajajo neznosne na stare dni,“ je odgovoril starec dobrodušno. „Tvoja mati me žal ni prepričala, da so izjeme, ker je umrla prezgodaj. In preden pokažeš ti, otrok, da si boljša od drugih, bo rastle trava iz mojih kosti.“

„Ne govori o smrti, prelep je večer. In — morda umrem jaz, preden si mislimo; kdo ve?“ je dejala dekle v zamišljenosti. „Rajši naj nam pove gospod Marjan svoje historije iz tujine; ali marate? Vi blaženi človek ste videli jug in sever z lastnimi očmi; nam drugim ostajajo sanje in hrepenenje...“

Marjan se je zdrznil kakor vselej, kadar se je obrnila k njemu.

„Po tujini hrepenite, gospodična Vida? Tujina je kakor med in strup; kdor ne izbira, dobi oboje. Nocoj vam ne bi pripovedoval o tujini: zdaj teko časi, ko mi je domovina z bridkostjo in z radostjo več od zemlje, kar je leži onkraj mej. Človeku, ki je zopet našel otroško vero, ne gre, da bi slavil malike, ki jih ni spoznal iz lastnega srca.“

„Ah, in vendar je krasota zunaj! Pariz!“ je vzkliknil oče. „Dve leti sem živel tam, gospod, in ni me sram povedati: ko sem jemal slovo, nisem videl solnca od samih solz v očeh...“

„Marjan je pobit,“ se je oglasil Traven, „zato ne pripoveduje. On ni zakotnik, niti tak nevljudnež, da ne bi maral biti Vidi v zabavo“

Šeherezada o deželi lavorja in o domovini Jakobincev. Toda stavil bi, da prihaja naravnost od umirajočega. Kako je Pregelju, Andrej?"

"Tudi tega je zadavila domovina!" je vzrotil Sever srdito.

"Motiš se," je povzel slikar. "Njegov ded je preživel v ječi petindvajset let življenja. Talenti umetnikov, zločincev in osvojevateljev so si bili vedno sorodni; no, dandanašnji pač ne bo več mnogo Cezarjev in Napoleonov, in da je Pregelj s takšno dediščino postal umetnik namesto generala, se mi zdi ravnotako malo čudno, kakor če bi bil kradel ali ubijal. A njegova mati je bila jetična, in on je živel s takšnim gladom življenja! Od tega ima bolezen; stradali smo vsi, brez krivde in po pravici. Revež!" je nadaljeval z nenavadno živahnostjo, "ko je hodil še vesel po svetu — če je bil vesel v svojem srcu, kdo ve? — Takrat se nisem mnogo menil zanj; zdaj čutim, da z njim izgubljam. Vsi ste ga poznali: lep je bil in krepak cel fant, ves zver in ves duša. Takšen tih ogenj je bil v njem in mnogo moči. V tem utegne imeti Sever prav, da umira zaradi domovine: če pomislimo, kako bližnja je razvratnost bogati duši, ako prezgodaj dozori sredi teh naših tesnih, neuglajenih kolovozov. In Pregelj šele, vulkanska natura! Eden tistih, ki je nekdo o njih zapisal, da so dinamit . . ."

"Zdaj je siromak dopel svojo pesem o nezmislu," je vzdihnil Traven.

"Pesem o nezmislu? Kakšna pesem je to?" Vidino vprašanje je padlo naglo, s trepetom.

"To, gospodična Vida, je prečudna pesem, in Traven, če more, bi lahko napisal roman na njen motiv. Pregelj mi je pravil, kako je bilo; zgodba je iz njegovih otroških let. Oče, kmetski učitelj, je pil kakor pozneje sin, in bolna mati, ki marsikdaj ni imela za sol, je mnogo prejokala zaradi njegove pijanosti. Neko nedeljo zvečer, Marku je bilo takrat šest let, ga pošlje po sta-

rega v krčmo. Tam sedé: učitelj, organist, župnik in slikar iz Ljubljane, ki je tačas popravljaval svetnike v vaški cerkvi, najbolj vinjen med vsemi. Sede, pijo, pojo in jokajo drug drugemu za vratom od pijane dobrodušnosti. Slikar, ves v solzah, je krilil z rokami, padel čez račji nos ter klical z blaženim obrazom, ki ga je vedel Pregelj včasih tako prelestno popisati: — Zapijmo pesem o nezmislu! — Besede so vstale otroku v spominu in so bile nemajhen del premišljevanja njegovih ranih let: — Pesem o nezmislu? Kaj je nezmisel? Nezmisel . . . Ah, pač nekaj, česar oko ni gledalo, uho ni slišalo, srce ne občutilo, česar si živa duša ne more misliti! Bog, ali more biti ta nezmisel lep! Pač je prečudna tista pesem o nezmislu . . . — S pobožnostjo se je spominjal teh nedolžnih sanj, ko je bil že fant in sam nikakor ne več nedolžen. Pravil mi je, da je dolgo časa prosil vse cigane, berače in potepuhe, ki so prihajali v kraj, naj mu zapoje prekrasno pesem o nezmislu. Morda je tudi posedal zvečer, ko rasto mladim mislim krila, na robu bregovite njive in ugibal, ali je nezmisel kraljestvo, ali bogastvo, ali svetel meč, ali dekle, krasna kot vino v zlatem kelihu, ali sen, ki traja vse žive dni. Toda slikar, ki je moral vedeti pesem, je blodil kdovekod po svetu; in Marku je ostala pobožnost do čopičev in barv: od tistih dob je slikal drevesa in pastirje, dokler ni spoznal, da je nezmisel — sen, ki traja vse žive dni, in ga ni našel — tako je govoril v tej naši prokleti obrti, ki človeku ne da ničesar, razen spoznanja, da so preplitki vsi kozarci na svetu."

"Kako lepo!" je vzkliknila Vida z rosnim glasom. "Zakaj ne morem biti pri njem v poslednji uri? . . . Ali me pustiš, papa? — Papa spi, je dejala tiho. "Traven, napišite roman; ali ne — napišite pesmico, čisto majhno in skromno, in jo dajte meni, nikomur drugemu, v nobeno knjigo . . ."

(Dalje prihodnjič.)

PAVEL GOLOB:

V SPOMINSKO KNJIGO.

Čas in razdalja — suša, pogin za cvetko, spomin,
droben podpis — vrtnar, ki za svežost skrbi korenin.

DAVORIN JENKO,
skladatelj pesmi „Naprej“.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Aškerc Anton: Pesnitve. Peti zbornik. V Ljubljani 1910. Založil L. Schwentner. Str. 268. Cena broš. zvezku 4 K, vezanemu 5-50 K. V Ljubljani smo dobili nov, prekrasen umotvor: *Trubarjev spomenik*, ki ga je iz belega marmorja izklesal mojster Berneker. V svoji imponujoči preprostosti in čistoumetniški resnosti je ta spomenik višek vsega, kar nam je doslej podala slovenska kiparska umetnost. Še pred nedavnim časom se ni niti slovenska literatura niti slovenska publika vobče zanimala za Trubarja, nikar da bi se zanj navduševala ali pa celó mislila na realen Trubarjev spomenik. A prišel je preprost, skromen poet ter je Slovincem zapel o Trubarju, ki je ležal dotlej dvakrat pokopan v dolgočasni slovenski literarni zgodovini; zapel je prvi in pogumno o slavni slovenski reformačni in tužni protireformačni dobi, o Trubarju, o junakih in mučnikih njegove in za njim došle dobe. In Slovenci so posluhnili, se začudili, se razveselili in so se sramovali, da so bili v vrvežu aktualnih dogodkov docela pozabili začetnika slovenske kulture, praotca naše književnosti, velikega heroja svobode — Trubarja. Skromni, tihi, osebno maloznani poet je hipoma vžgal v slovenskih srcih čuvstvo občudovanja in hvaležnosti, a iz čuvstva se je rodilo dejanje: prelepi umotvor Fr. Bernekerja, *Trubarjev spomenik*. Kakor je šele Josip Stritar dvignil iz arhiva Prešerna, prav tako je razkril Anton Aškerc Slovincem Primoža Trubarja in večni pomen njegovega dela in njegovih idej. O Aškercu samem sploh ni možno pisati, ne da bi se

vedno in vedno iznova ne naglašale ideje svobode, napredka boja, jeklene volje. Vse njegovo življenje in vse njegovo delovanje je pač posvečeno le živi misli, moderni ideji, brez katere zanj ni umotvora. Tako pa je Aškerc izrazil antipod tistim umetnikom, ki iščejo le krasote sloga, originalnosti dikcije, izvirnosti fraze, izkratka onim, ki so artisti izključne lepote, a brez idej. A zaman je vse to novošegno pobijanje Aškerčevega literarnega stališča, zakaj zgodovina bode za nami po slovenskih umotvorih iskala predvsem izrazov idej in konstatovala bode, kako so se te misli vlivale v posodo lepote. Morda se posreči kdaj, rafinirano sfabrikovati rože, ki bodo lepše in čarobnejše, kakor jih rodi dandanes narava, toda brez vonja bodo, in zato so nam današnje dehteče rože ljubše ter bodo izvestno ljubše tudi zanamcem. Ako je poet prizma, ki se skozi njo lomijo žarki, prihajajoči vanjo iz življenja, ako so umotvori slike, ki so se odrazile, ko so izšle iz poetske prizme, potem je neizbežno vsak njegov pesniški zbornik obenem tudi zgodovinski dokument svoje dobe. V takem zborniku so manj ali bolj jasno izražene vse misli in so izlita vsa čuvstva, ki so se porajala v poetu v času, ko je pisal svoje delo. Ako je poet glasnik naroda, potem nedvomno izreka obenem misli in čuvstva, ki so živele v duši vsega naroda. Pesnik, ki vidi, čuje in ljubi le samega sebe ter mu je lastni ljubi jaz alfa in omega celega vsemira, v današnji socialni dobi nima vseobče narodne cene. Taki „jaz-umetniki“ so se sami izločili iz socialnosti, pa zato nimajo pravice obsojati drugih, ki ne žgo kadila sebi, nego se čutijo le — jezik vsega naroda. Na svoj V. zbor-

nik pesnitev je zapisal Aškerc le dvoje števil: 1904—1910, a s tem je razumnikom povedal vse. Te pesnitve so zbornik aktualnih, modernih idej in čuvstev, ki so živele v vseh nas, ki smo socialni, v tej dobi, in ki so se dvignile v Aškercu zaradi pojavov med nami v tej dobi. — Nedavno so tožili nemški listi, da je v nemški literaturi epska pesnitev toli temeljito zamrla, da je nemška balada ali romanca že čisto nenavaden pojav. In Nemci, siti egoistnega zvonkljanja neslanih Ich-Dichterjev, so hitro razpisali sijajne nagrade za najboljšo knjigo nemških balad in romanc. Pri nas imamo baladista in romancista Aškercu... Znani češki poet Jaromír Borecký je v „Slovanskem Přeledu“ zapisal o Aškercu najnovejši knjigi: „Široko je obzorje materiala, ki ga zbira Aškerc za svoje poezije. Zgodovina človeštva in lastnega naroda mu je odprta knjiga, neomejena po mejah zemljepisnih pokrajin, niti po mejah časa... Pesnik, svododomislec, stoji povsod na strani zatirancev, zavzema se za človečnost in gori za svobodo. Mučnikom njenim posveča pesmi, polne navdušenja. Izredno ga zanima naboženski problem in z odločnostjo se bori proti vsakemu nazadnjaštvu...“ Hrvatski estetik Davorin Trstenjak pa piše v „Savremenuku“ (V. 3.): „Aškerc je jaka individualnost, upravo pojava u slovenskoj književnosti. Svijetao i jak je karakter, neustrašivi borac, slobodni mislilac, potpuno moderan čovjek i pjesnik filozof. Takav je upravo trebao slovenskom narodu, i kamo sreće, da je takovih bilo prije njega! I mnogo on učini za svoj narod. Nijedan književnik do njega ne učini toliko... Aškerc je čovjek, koji ne ljubi ničijih veriga, pa te bile i sv. Petra ili narodne... Vidiš, da živi u svom duševnom svijetu širokoga i visokoga obzorja...“ — Da bi pisal še dalje, mi je težko. Večina teh najnovejših Aškercjevih pesnitev je izšla že v „Slovanu“, „Svobodni misli“, „Ljubljanskem Zvonu“ in v „Slovenskem Narodu“. S tem so ideje teh pesnitev dovolj označene. Petero prvih basni je res izredno ostro polemičnih in grčavo trdih. Toda Aškercova Muza ni francoska damica, naličkana in načičkana, nego bosa Špartanka, ki parfuma in pudra ne pozna, pač pa vihti buzdovan in handžar. Gorjačarja in žganjarja ne uženeš s komplimentom, nego z brco in zaušnico. Probatum est! S tem pa še nisem rekel, da smatram vsako pesnitev v tem zborniku za umotvor in da ta ali ona ni samó in le documentum temporis acti. Ali pa so morda umotvori tisti doslej neznani Prešernovi strašni stih, ki jih z nekim smešnim zadovoljstvom in triumfom ponatiskujejo z raznih platnic in iz spominskih knjižic ali celó po citatih nezanesljivih gostilničarskih estetikov? Tisti Prešernovski paberki so v vsakem oziru neokusna grča profanacija pesništva, dočim so tudi najslabši Aškercu stih še vedno vsaj bistra, duhovita šala ali pošten izraz moškega značaja. — Na Krasu slovenskega pesništva šumlja pač nekaj lirskih, zelo šibkih lipic, jedva dva, trije močnejši topoli, a le en sam samcat hrast, bujen, košat in krepak, — naš Aškerc. On sam je naš epik; brez njega bi se nam godilo kakor Nemcem, toda s to razliko, da nimamo sredstev za epske nagrade.

Fr. Govékar.

Molé Vojeslav: Ko so cvele rože.. (V Ljubljani, 1910. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg, 135 str.). Rože in lilije cveto, veter šumi v cipresah in plantanah, kakor marmor bele roke mamijo, — in naj bi pesnik ne pletel „venca iz zvezd“, da okiti z njim svoj ideal, rojen iz Lepote? Da, venec plete in čašo dviga svojí radostni mladosti, ki mu je prinesla cvetja mnogo, trpljenja malo, ter sanja o plodovitem življenju! Ne bo ga varalo življenje;

kakaj svojo dušo, ki jo je vzredila domača trata, je poplodil s kulturnimi elementi raznih časov in narodov: zлага sonete, tercine in sapfične kitice, vidi Favne, Pana in Nimfe med arkadijskimi pastirji, ljubi kakor Tristan in Oberon, hrepeni kakor Parcival po Gralu, poje z italijanskimi umetniki. Ali le ljubi, le poje? Ljubava vlada, ko cveto rože; ko odcvetajo, se poraja misel in naš mladi Vojeslav se je zamislil ter z idealistom dejal, da je Bog „le v polju môjih misli cvet“, da je „le roža moje cvetne loke“; tako silno produktivni duh človeški ne trpi prestolov, ki bi zatirali svobodo. — Knjižico bodo radi čitali tisti, kateri ljubijo veselo mladostno poezijo, ki noče, da bi se zdela samo zato imenitna, ker je zagonetna. O založništvu pa „Slovana“ ne govori.

Ušeničnik Aleš dr.: Sociologija. Izdala Leonova družba v Ljubljani. Cena broširanemu izvodu K 8-50, v platno vezanemu K 10-80. V Ljubljani, 1910. Založila in tiskala Katoliška bukvarna. Str. 839. Vsebina: O sociologiji. Osnovne ideje. Socialni organizem. Socialni sistemi. Socialni problemi. Dodatki. Za dr. Krekovim „Socializmom“ predvsem zgodovinskega značaja je zdaj izšla dr. Ušeničnikova „Sociologija“, obširno modroslovsko delo katoliških načel. Knjigo izročimo strokovnjaku v kritiko. Gotovo je ta knjiga sad temeljitih študij in zelo razsežnega poznanja sociološke literature. Pisana je vseskozi poljudno, tudi laiku razumljivo in zares instruktivno. Tudi inteligent docela nasprotnih načel najde v njej toliko pozitivnega, da bo zadovoljen. Pisatelj obravnava najmodernejša, najaktuelnejša socialna vprašanja, ki zanimajo vsakega izobraženca.

Fr. Govékar.

Juvančič Friderik: Učna knjiga francoskega jezika za srednje in njim sorodne šole. Prvi del. (Katoliška Bukvarna v Ljubljani, 1910. 152 str., cena mehko vezani knjigi 1 K, trdo vezani 2-50 K). Redko je videti tako krasno opremljeno knjigo, kakor je pričujoča. Papir in tisk se uprav odlikujeta. O poedinostih vsebine nestrokovnjak ne more govoriti, a vobče mora vsakdo, kdor pozna metodo poučevanja živih jezikov, priznati, da je knjiga uspela tudi po svoji vsebini, ozir. po svoji metodični uredbi. Nadejamo se, da uvodno poglavje o glasoslovju in pravopisu ne bo nikogar zavedlo v sistematično poučevanje te snovi. Knjiga je namenjena srednjim šolam, in sicer bi se ta del rabil v nižjih razredih; ne vem pa, je li za to stopnjo primerno berilo 9. lekcije „La France“, kjer se govori o ustavi in upravi Francije; taki pojmi so na tej stopnji mladini še tuji (n. pr. odgovornost ministrov, zakonodajna oblast). Na koncu knjige bi bil umesten pač tudi slovensko-francoski slovar poleg francosko-slovenskega. Vobče je pa reči, da se je prof. Juvančič temeljito vglobil v metodiko modernega jezikovnega pouka.

Drechsler Branko dr.: Antun Mihanović. Študija (Preštampano iz „Kola“ Matice Hrvatske, Zagreb, 1910). — Monografija o pesniku „Lepe naše domovine“, ki smo jo že davno pogrešali! Rojen l. 1796. v Zagrebu, je študiral jus na Dunaju ter izdal tam že l. 1815. brošuro „Reč domovini od hasnovitosti pisanja vu domorodnom jeziku“. Nato je bival delj časa v Benetkah in Padovi, bil nekaj časa kot auditor v vojaški službi, a od l. 1826.—1833. gubernijalni tajnik na Reki. Ko je l. 1836. Avstrija ustanovila v Belgradu poseben konzulat, je postal Mihanović tam njen prvi konzul. Nato je bil v avstr. diplomatski službi v Solunu, pozneje v Trapezuntu, Smirni in Carigradu (baje tudi v Odesi). 1854. v Bukareštu. L. 1858. je kot ministerijalni svetnik šel v pokoj ter umrl l. 1861. v Novih Dvorih pri Klanjcu ob Sotli. Gajeva „Danica“ ga je zatekla na Reki; od tod ji je tudi poslal l. 1835. svojo pesem „Lepa naša“. Znan je Mihanović tudi

kot najditelj znanega glagolskega zografskega evangelija na Sveti Gori.

Franić Dragutin, prof., „Plitvička jezera in njihova okolica“. (Zagreb, 1910). Ta bogato ilustrirana, 439 strani velikega formata obsegajoča knjiga govori o prirodni krasoti jugoslovanskega Krasa, ki ji bode vse čare svet cenil šele, ko se ji približa železnica. Salone naših premožnejših rodbin in čakalnice naših zdravnikov bi morala krasiti ta knjiga. (Cena 10 K.)

„Almanah srpskih in hrvatskih pesnikov in pripovednikov“ izide septembra meseca v „Dionički tiskari“ v Zagrebu. Združilo se je v to svrhu veliko število hrvatskih in srbskih pesnikov in pisateljev (med njimi na pr. Hrvati Gjalski, Domjanić, Tresić-Pavičić, Begović itd.) Glavna urednika knjige, ki bo posvečena rano umrlemu pesniku in iskrenemu poborniku srbo-hrv. edinstva, Vladimiru Vidriću, sta Branimir Livadić (Zagreb) in Milan Čurčin (Belgrad). Cena knjige je za naročnike 2 K 50 h. Naročnino sprejema med drugim knjigarna Gjura Trpinca v Zagrebu.

И. Ј. Одавић : Сутон и сенке. Песме. У Београду (1909). — Cena 2 din. — Odavić mi je znaš izza njegovega „Razpravljanja o lepom“, ki ga je izdal l. 1907. Tu se je pokazal resnega misleca, ki mu morda ne pritrjujemo v vsem, a ki v njem respektujemo moža z odločnim stremljenjem. V omenjeni razpravi je nastopil kot filozof in v svojih pesmih je tudi vseskozi filozof. Lahkotnosti ne iščimo pri njem niti v mislih niti v slogu, globokost in izklesanost pa bomo našli na vsaki strani. Ako bi pesmi čitali v naglici in površno, bi Odavića nemara uvrstili v trop impresionistov, fantastov, besedolovcev in mislilničiteljev; ko pa čitamo njegove zelo umetno zgrajene — navidezno preproste — verzze pozorneje, postanemo drugačnih misli. Ta pesnik ni igravec in dolgi verzi mu niso le vsota toliko in toliko besed: on je gledal okoli sebe in še več v sebe in je vsak pojav amalgaloval z lastno svojo dušo. Tu pa postojimo! Ta proces oduševljenja vsake konkretosti nam včasih sega še predaleč; nesigurni postanemo, ker se nam odmikajo tla izpod nog; skratka preveč nam je filozofije! Radi imamo pesnika-filozofa, a pretežak nam postane za trajno uživanje filozof-pesnik! Vendar: kdor ni navajen, le slastno in v naglici uživati, ta vzemi to knjigo v roke. Gotovo ga bo zanimalo vsaj, kako se dado tudi izvoženi motivi izpesniti na Odavićev način. N. pr. „oblaček“ je za nas le „ovčica bela“; Odavić pa zaključuje svojo pesem „Oblakom“ takole:

„Тужан вас гледам и тужан вас пратим,
облаци бели успореног лета,
последња слика у моменту овом
умрлих душа и несталог света“.

Dr. Jos. Tomišek.

Kušar Giovanni, Canti Jugoslavi, versioni dal Serbo-Croato-Sloveno-Bulgaro. Volumen I. Con Prefazione. (V komisiji „Slovanske knjigarne, Josip Gorenjec“, Trst, Via Valdirivo, 40). Uvoda 110 strani, prevodov samih 132. Cena 3 K. — Pravkar smo prejeli to jako okusno opremljeno knjigo; natančnejše poročilo prinesemo prihodnjič; za sedaj bodi le povedano, da so v knjigi zastopani izmed Slovencev Prešeren, Gregorčič, Vraz, Kette in Zupančič.

Stovack med Slovenci (Prevodi Vojeslava Moleta). Pod tem naslovom je znani naš poljski prijatelj Tad. S. Grabowski v „Światu Słowianskiem“ (l. 1909, št. 60, str. 369) priobčil članek o stikih poljsko-slovenskih. Grabowski poroča tu o Korytku, o razmerju Prešerna in St. Vraza do Mickiewicza, o prevodih Podravskega ter naglašja, kako najmlajše slovensko pokolenje simpatizira s Poljaki. Glavna tema pa

mu je kritika o Moletovem prevodu „W Szwajcarii“ (Stowacki) v lanskem „Lj. Zvonu“ (593 sl, 666 sl.). Ta kritika je za prevajalca jako ugodna; pomot v prevodu sploh ni, slabših mest je nekoliko, a to so čisto neznatne stvari, tako da se sme prevod imenovati popoln. Mole pripravlja poljsko antologijo za Slovence. Končno omenja Grabowski brzovjavko, ki jo je „Matica Slovenska“ lani poslala na Slowackega slavnost v Levov.

UMETNOST.

Risarska razstava na c. kr. učiteljski v Ljubljani dne 19., 20. in 21. rožnika t. l. je imela namen, pokazati, kako se praktično na raznih stopnjah izvaja risarska moderna metoda in kakšni so njeni uspehi. Zato so se razstavili izdelki učencev od 1. do 4. ljudskošolskega leta, potem risbe 1. in 2. tečaja gimnazije, ki posredujejo prehod na tisto dobo, ko učenec ni več vezan, hoditi v šolo, in se že odločuje za svoj poklic, — in končno risbe c. kr. učiteljskih ter 3. kurza I. drž. gimnazije. Na tej zadnji stopnji se učenci nehote ločijo, ker se razvija individualnost in pa tudi, ker si učenec izbira poklic. Učni poti višje stopnje gimnazije in učiteljska torej ne moreta biti enaki.

Razstava naj bi bila pokazala, kako se moderna metoda prilagodi razmeram raznih stopenj in šol in išče sredstev, da bi premagala ovire.*) Pravo sliko moderne risarske metode bi bilo mogoče pokazati le, če bi bil ves čas, ko hodi učenec v šolo, v roki enega učitelja. Razstava se je priredila hipno brez vsake priprave. Pred 10 dnevi se ni mislilo na razstavo in učenci niso vedeli, da bodo njihova dela razstavljena; niso torej mogli risb za ta slučaj posebno prirejati. Razstava kaže zato pristno sliko o tem, kaj se dela na dotičnih šolah vsako leto.

V smislu modernih zahtev ni bilo na vsej razstavi nobene kopije, vsaj ne pod učiteljevim vplivom narejene, ampak vsaka risba je pristen original, izvod učenčeve samodelavnosti, naj si je potem risba po spominu, naravna študija poedinega predmeta, kompozicija o tistem žitju, pokrajini ali o ornamentu. Risb ni izbiral učitelj, ampak gojenci so imeli nalogo, naj izberó slike tako, da bode, če le mogoče, vsak učenec zastopan. Tako so bile razstavljene risbe najslabših, srednjih in najboljših risarjev v vsakem razredu. A priori ni imela in ne more imeti razstava namena, pokazati najboljša dela, če tudi seveda vsakdo te najrajši gleda, pa tudi kaže, hajti v risanju po naravi so risbe brez napak izključene, kakor je v jezikovnem pouku prost spis brez napak skoraj nemogoč.***) (Samo prepisi bi mogli biti brez napake, t. j., risbe po predlogah bi morda tako ustrezale).

Zato pa je tudi vtis raznih risb na občinstvo jako različen.***) Občinstvo je vajeno, gledati le dovršena dela umetnikov, ne študij učencev. Moram pa naglašati, da mi je n. pr. ljubši originalen, brez vsake pomoči narisani poluakt, kakor kopija Böcklinovega „svetega gozda“. V prvem delu je podal učenec svojo individualnost, izvor svoje duše, v drugem pa nam je nudil posnetek. Ne glede na to bode seveda zadnje delo svojo ornamentalno nalogo vršilo bolje nego prvo.

*) Neobligaten pouk, število učencev, malo ur i. dr.

**) „In naj bode stvar tudi še tako neokretna in zarisana, v vsaki črti hočem videti voljo; to je vse — pravilnost nič.“ Böcklin.

***) Zato pa so tudi nekateri metodiki proti javnim razstavam in tudi ta razstava je bila namenjena v prvi vrsti šoli in učiteljstvu. Naglašati se mora, da so vse risbe samostojna dela. Učitelj ne sega v učenčeva dela. Če pa se mora to zgoditi, se zaznamuje popravljeno mesto s „K“, t. j., „korektura“.

Risbe so bile razvrščene po razredih in so večinoma kazale učno pot od najnižje do najvišje stopnje. Od otroškega in otročjega ljubkega čečkanja prvega vadniškega razreda prehaja učna pot do male sigurnejše poteze v drugem šolskem letu, do še sigurnejše v tretjem in četrtem, vpoštevata barvo, ki jo prenaša na papir brez predrisbe s svinčnikom, vsaj pri enostavnih oblikah, naglašajo v petem šolskem letu sigurnost črt, risanje po naravi, pričinja sistematično s perspektivo, gre v vseh navedenih snoveh v šestem, sedmem in osmem šolskem letu dalje, goji na vseh stopnjah čut za ornamentiko z lastnimi kompozicijami, da končno dojde do stopnje, kjer se mora začeti popolna individualizacija. Če se to ne more goditi dosledno, je tega kriva (n. pr. na učiteljski prenapolnjenosti razredov. Kajti če ima na tej stopnji razred po 40 do 44 učencev, se ne more izdatno individualizirati, kakor to zahtevajo metodiki. Ker material ni enakomeren, tudi ne more biti učna pot popolnoma enotna in ponavljanje je neobhodno potrebno.

V umetniškem oziru imajo morda velike, plakatne risbe manjši pomen, a učencu dajo priliko, da se vadi, tvori v velikih potezah. Zlasti pa je bodočemu učitelju treba znati risati v velikem merilu, ker to zahteva praksa njegovega poklica.

To poročilo je pisano na prošnjo uredništva. Posetniki razstave naj sodijo, kako se strinja z razstavo in vsemi dejanskimi razmerami, in naj ga spravijo v sklad z ocenami, ki so že bile priobčene po raznih dnevnikih. F. Suher.

Razstava risarskih izdelkov na mestnem dekliskem liceju in višji dekliški šoli v Ljubljani. Dne 29. in 30. junija so bili v risalnici mestnega dekl. liceja razstavljeni risarski izdelki učenec prvih treh razredov liceja in zadnjih dveh razredov višje dekliške šole. Risbe so bile povsod razvrščene v genetičnem redu, in to zato, da je imelo učiteljstvo, ki si je ogledalo razstavo, priliko, videti, kako se je postopalo pri pouku. Risalo se je s prav malo izjemami po naravi in uporabljale so se vse tehnike, kakor: svinčnik kreda, oglje, pastel, pero, akvarel, gvas, tempera in olje. Ornamenti, namenjeni zgolj za ročna dela, so bili deloma lastni osnutki, deloma pa kompozicija, risana v modernem in slovenskem slogu. Risale in slikale so se pa tudi pokrajine po naravi in portreti po živih modelih. A. Sič.

Umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani. Dne 30. junija se je otvorila razstava „Jednote umelcov výtvarných v Praze“ („Društvo obrazovalnih umetnikov v Pragi“). O tej razstavi prinesemo poročilo prihodnjič. Za danes le vobče konstatiramo vesel napredek našega umetniškega življenja, ki se kaže v stalnosti razstav. Prej ali slej se bodo posledice pokazale v umetniškem okusu širših krogov. Kakor kažeta poročila o razstavi slik in risb na liceju in učiteljski, podpira to gibanje tudi naša šola.

Umetniška šola v Zagrebu (za slikarstvo in kiparstvo) je pravkar končala svoje tretje leto. To je na celem slovanskem jugu edina šola, ki ima značaj višje umetniške šole ali akademije. Njena naloga je, dajati umetniško, praktično in teoretično naobrazbo, ki je dijaku potrebna, da se more po dovršenih 4 letnikih posvetiti kateri grani svoje stroke. Učni načrt ji bazira na načrtu dunajske akademije obrazovalnih umetnosti, a obsega tudi umetno obrt.

Umetniški salon v Zagrebu. S koncem meseca decembra prošlega leta je bila v umetniškem salonu g. Ullricha (Ilica, 54) otvorjena permanentna razstava slik in kiparskih del. Taka institucija je zelo važna za vzgojo okusa.

Srbsko umetniško razstavo v Somboru na Ogrskem je priredila „Dobrotvorna zadruga Srbkinj Somborkinj“. Raz-

stava slikarskih in kiparskih del kaže bolj umetnine dekorativnega značaja. Razstavljenih je 110 predmetov; razstavilo je 19 umetnikov.

Slikar Stroj. Leta 1841. je Stanko Vraz privedel v Samobor, tako pripoveduje Samoborčan Fr. Reizner, mladega Slovenca, slikarja Stroya ter ga je priporočal svojim imovitejšim znancem in prijateljem za slikanje portretov. Stroj je v Samoboru slikal v rodbini Reiznerjevi 2 sliki, en portret iz Strojrove roke ima v Samoboru gospa Ana pl. Suljok. Vsi ti portreti so signirani s: Stroj fec. 1841. Ta dejstva utegnejo razkriti do sedaj popolnoma neznan osebno slikarja, ki je naslikal Vraza, kakor ga vidimo na čelu Drechslerjeve študije „Stanko Vraz“; pod to sliko se čita „Lerois fec. 1841“ — a slikar „Lerois“ je dosle čisto zagoneten. Ali ni ta „Francoz“ Lerois po krivem čitanju nastal iz Slovenca Stroya? Tako po vsej pravici vpraša F. H. (prav: Fran Hrčič) v Vrazovi številki „Samoborskega lista“ (z dne 3. julija t. l.). Kdo ve kaj več o Stroyu?

GLASBA.

„Glasbena Matica“ v Ljubljani je izdala za društveno leto 1909/10 Dvajset moških in mešanih zborov kot XXXVII. zvezek zborovskih partitur. Moških zborov je 14, mešanih zborov 6. Vsi ti zbori so se izvajali na koncertih Glasbene Matice v Ljubljani, nekateri pa so že popularni ter so priljubljene točke na sporedih koncertov pevskih društev po domovini sploh. Med moškimi zbori so Jak. Aljaža „Na dan!“, Em. Adamiča „Scherzando“, Oskarja Deva „Hrepenenje“ in „Tih veter“, Stanka Premrla „Na dan!“, Ludov. Hudovernika „Zvezde“, Zorka Prelovca „Jaz bi rad rdečih rož“, Iv. Muhviča „Mir“, Vjek. Ružiča „San“, Vilka Novaka „Gorski kraj“ in „Sanak spava“, Hrubr. Volariča „Izgubljeni cvet“ in Ferda Juvánca „Rožmarin“ in „Pastir“. Med mešanimi zbori so: Fr. Kimovca „Izgubljeni cvet“, Em. Adamiča „Zapuščena“, Hrab. Volariča „Ljudmila“, A. Vilarja „V mraku“, dr. A. Schwaba „Dobro jutro“ (valček), in Ferda Juvánca „Na goro“. Ta šopek je torej zelo pester, solidno spleten iz ne prestarih, a tudi ne prenovih glasbenih cvetk, zadovoljivo vonjajočih vsakovrstnemu okusu. Celo pokojna dva skladatelja sta prispevala k temu šopku! Tako ima torej ta zvezek praktičen namen in pomen; naša pevska društva pa ga bodo vesela. Menil bi le, da bi ne kazalo, v istem zvezku priobčevati raznih skladb z istim besedilom. Tudi bi dejal, da je tekst k čveterospevu „Zvezde“ danes estetski nemožen, zato naj bi se bil popravil temeljito. V opazkah k dr. Schwabovemu pevskeemu valčku so slovnične napake, ki jih urednik ni iztrebil (n. pr. pridrži m. pridržuje, razpolaga č rez močne soprane m. z...). Zvezek 52 str. velikega formata stane 6 K. Fr. Govékar.

Marinković Josip, ugledni srbski skladatelj v Belgradu, slavi 25-letnico svojega umetniškega delovanja. Jubilant je danes profesor glasbe na 2. belgrajski gimnaziji. Do Marinkovića so pisali Srbom pevske in glasbene skladbe le Čehi, Slovenci (Jenko, Vilhar) in Poljaki. Marinković je prvi srbski komponist, ki je črpal iz vira narodnih srbskih popevk ter je zato srbski duši najbližje. Napisal je cerkvene skladbe, pesni, himne, glasbo k dramam „Sudja je“ i. dr. Zdaj sklada glasbo k Njeguševemu „Gorskemu vencu“. Fr. Govékar.

RAZNOTEROSTI.

Petdesetletnico pesmi „Naprej, zastava Slave!“ je obhajala gorenjska sokolska župa v Kranju dne 26. junija. Središče slavnosti je bilo dovršeno predavanje g. prof. M. Pirnata o življenju in delovanju skladatelja te pesmi, Davorina Jenka. Rojen v cerkljanski župniji, je Davorin pohajal

šolo v Kranju, pozneje pa študiral na Dunaju, kjer se je družil z Mencingerjem, Zarnikom, Medenom in Simonom Jenkom. Prezirljivo pisanje nemškega časopisa je rodilo bojevitost pesmi in skladbe „Naprej“. Po smrti srbskega glasbenika Stankovića, ki bi bil mogel Srbom postati drug Vuk, Vuk na muzikalnem polju ter harmonizirati nar. pesem, je postal Davorin srbski dvorni kapelnik. Bival je 45 let med Srbi ter uglasbil (poleg raznih uvertur in operet) nad 200 pesmi. Srbski narod mu je dal ime „preporoditelja umetne glasbe“. Sedaj živi Davorin Jenko umirovljen v Ljubljani. Slavnosti v Kranju se je udeležil osebno; navzoča pa je bila tudi edina še živeča sestra pesnika Simona Jenka, Lenka (Pesnik Simon in skladatelj Davorin si pa nista nič v sorodu). Kranjčani so ta dan razobesili zastave vsi brez razlike strank.

Izreki o Stanku Vrazu. „V njegovem življenju kakor da ni bilo hipa, ko bi on ne bil pesnik.“

„Vraz je z vsem svojim življenjem in delovanjem pojav pesniški in mladeniški, a glavno obeležje mu je mladeniški idealizem, ki se pa vendar nikdar ne izgublja v sanjarstvu, ampak se ves razteka v pozitivnem delu za velike ideale.“

„Vraz je najizrazitejši naš idealist v 19. stoletju. Ne more se reči, ali so pri njem bolj iztiče delavnost, svoboda ali požrtvovalnost. Rekel je: „Vse za domovino“, pa ji je tudi dal vse... vso svojo bodočnost.“

„Vraz narekuje na smrtni postelji v pero svoj poslednji članek za „Kolo“ s tistim zanosom, s katerim je pel prve svoje pesmi.“

(Dr. Branko Drechsler v „Savremeniku“, št. 7).

„Samoborski list“ je na lep način proslavil stoletnico Vrazovega rojstva. Izšel je dne 3. julija v posebni „Vrazovi številki“ s članki, ki so jih napisali samoborski književniki, to je, književniki, ki so rodom Samoborci ali bivajo v Samoboru: Prof. Jos. Milaković, dramatik Fran Hrčič, Bogomil Toni, dr. Ljudevit Šolc, Mate Malinar. Edini dr. Livadič, urednik „Savremenika“ manjka. Vsa številka je pisana v znamenju Vrazove ljubavi do lepe Samoborke Julijane Cantily in kaže tudi njeno sliko.

Antonu Mihanoviću, pesniku „Lepe naše domovine“ se bo dne 7. avgusta t. l. odkril spomenik v Klanjcu ob Sotli pod starodavnim Cesar-gradom. Spomenik je delo umetnika Roberta Frangeša-Mihanovića. Za svečanostni odbor bo govoril kanonik dr. Fr. Iveković. Za to slavlje je zložil posebno pesem prigodnico sin znanega Ilirca Kukuljevića, Božidar Kukuljević Sakcinski, vlastelin v Ivancu. Za Slovence iz Posavja bo najprikladnejši jutranji vlak, ki pride v Brežice ob 6:25. Na kolodvoru v Brežicah bodo pripravljene vozovi. Spominu pesnika naše narodne himne „Lepa naša domovina“ se bomo skupno poklonili Slovenci in Hrvati.

„Lepa naša domovina“ je bila med časovno prvimi pesnimi ilirske dobe (1835), a ni brž zaslovela; ni bila komponirana. Šele 1846 ji je zložil napev Josip Runjanin, cesarski kadet v Glini, in sicer po nekem napevu iz Donizettijeve „Lucije di Lammermoor“. Ta napev je pozneje za moški zbor priredil Vatroslav Lichteneger (1861); tako prenarejen, je izšel l. 1862. in odslej se je pesem začela širiti kot narodna himna (Kuhač).

Slikar Stroy. G. prof. Fr. Kobal je bil tako prijazen ter mi je o slikarju Stroyu iz Strahlovih „Kunstzustände Krains“, Gradec 1884, p. 49 sporočil to-le: Mihael Stroj,

rojen v drugem desetletju 19. stoletja v Kranju, se je v Benelkah in Rimu izobrazil za portretnega in zgodovinskega slikarja. Izvrševal je svojo umetnost manj „zu seinem Erwerbe“, nego iz diletantizma. Njegove slike so radi tega tudi redkejšje in manj znane. Slika „Srca Jezusovega“ na menzi stranskega oltarja sv. Nepomuka v št. petrski cerkvi v Ljubljani je njegova. Dosti pozornosti je budil doprsni portret škofa Antona Alojzija Wolfa, njegov izdelek iz 60. let, takisto nekatere kopije italijanskih mojstrov in nekateri „Genrestücke“. Na njegovih slikah hvalijo skrbnost izdelka, dasi bi se risbi dalo tu in tam marsikaj očitati. Umrli je v Ljubljani. — G. dekan A. Koblar v Kranju pa mi poroča, da v letih 1805-1830 Mihael Stroj ni bil rojen v Kranju, pač pa je bival takrat v Kranju neki trgovec Stroj, ki je došel v Kranj od nekod z Gorenjskega. (A. Stroj je bil 1837 trgovec v Ljubljani. — Kako je prišel Stroj l. 1841 v Samobor? Vraz je tega leta potoval po Slavoniji ter je bil tudi v Ljubljani in Kranju. Ne spominjam se sicer, da bi v njegovih poročilih o tem potovanju naletel na ime „Stroy“, a mogoče je ipak, da je Vraz takrat Stroya pregovoril, naj pride med Ilirce.

„Matica Srpska“, ki se je ustanovila lani v Dubrovniku, bo letos začela izdajati svoje publikacije. Razpisala je nagrado 1000 K za delo „Kulturni in ekonomski razvitek Srbov v avstro-ogrski monarhiji od najstarejših časov do danes.“

Slovansky trh (trg) je začel letos izhajati v Pragi. Geslo mu je: Gospodarska solidarnost vseh slojev naroda. V 15. številki razpravlja z ozirom na češke razmere (trgovce in dame) o dveh glavnih pregrehah slovanskih, ki ju je naglasil že v 17. stoletju prvi slovanski narodni gospodar, veliki Hrvat Juri Križanić: nevednost in tujebesje.

Slovansky Přehled, ta izvrstna slovanska smotra Čeha A. Černega, je končal XII. leto in začne jeseni XIII. letnik. Na leto stane 10 K (Slov. Přehled, F. Šimaček, Praga, Jeruzalemska ul. 11.) V zadnji številki baš končanega letnika piše čeh dr. Jos. Páta iz zgodovine lužiških Srbov v Lipskem. Okoli l. 1327. je bil že prepovedan srbsko-lužiški govor v Lipskem in okolici. „Z naukom Lutrovim je srbska narodnost med Sabo in Labo legla v grob,“ pravi Mih. Hórník v svoji „Zgodovini srbskega naroda“.

Adolf Heyduk, nestor čeških pesnikov, pevec „Ciganskih melodij“ itd., ki mu je ime v Čehih tako popularno kakor ime Čehovo in ime Vrchlickega, obhaja dne 7. julija svojo sedemdesetletnico.

Karolini Světli so dne 29. maja t. l. postavili spomenik v Pragi. To je prvi spomenik, postavljen češki ženi. Spisi Karoline Světle (1830—1899) obsegajo 30 zvezkov. Že l. 1874. je izšel slovenski prevod njene „Kantorčice“.

Jagić I. V., Enciklopedija slavjanskoj filologiji. (Izdanje oddeljenja ruskega jezika in slovesnosti imperatorske akademije nauk). Zvezek 1.: Jagić: Historija Slavjanskoj filologiji. Sankt-Peterburg, 1910. (Leksikonski format, 961 strani, cena 4 K). O tem ogromnem delu, ki že po svojem obsegu svedoči, da je rusko, bomo natančneje poročali v eni sledečih številkih.

POPRAVEK.

V 7. številki letošnjega „Slovana“ na str. 260. mora biti „za njuno podporo“ mesto „za svojo podporo.“